

Handelshøyskolen BI

MAN 51211 Sikkerhetsledelse og konflikthåndtering

Term paper 60% - W

Predefinert informasjon

Startdato:	13-10-2022 09:00 CEST	Termin:	202310
Sluttdato:	26-05-2023 12:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	P		
Flowkode:	202310 10186 IN02 W P		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Navn:

Solveig Bredesen Bye, Jacob Reinholt Normann, Dag Hauger

Informasjon fra deltaker

Tittel *: Hva er det beste handlingsalternativet den norske regjering kan benytte for å håndtere effektene av det russiske gassåpnet

Navn på veileder *: NN

**Inneholder besvarelsen
konfidensielt
materiale?:** Nei

**Kan besvarelsen
offentliggjøres?:** Ja

Gruppe

Gruppenavn: (Anonymisert)
Gruppenummer: 15
**Andre medlemmer i
gruppen:**

Innholdsfortegnelse

NOTAT	II
INNLEDNING	1
1. BAKGRUNN.....	2
1.1. EUS STRATEGI FOR Å HÅNDTERE KONFLIKTEN	3
2. POLICYPROBLEM	5
2.1. FORSTÅELSE AV TRUSSELEN.....	5
2.2. ANALYSE AV TRUSSELEN MOT NORGE.....	8
2.3. SKADEBEGRENSENDE TILTAK	10
2.4. HÅNDTERE TRUSSELEN.....	10
3. HANDLINGSALTERNATIV 1. – STATUS QUO.....	13
3.1. MÅLOPPNÅELSE	14
3.2. KOSTNAD	17
3.3. GJENNOMFØRBARHET.....	19
3.4. OPPSUMMERING	22
4. HANDLINGSALTERNATIV 2. – ØKT STATLIG STYRING.....	23
4.1. MÅLOPPNÅELSE	24
4.2. KOSTNAD	25
4.3. GJENNOMFØRBARHET.....	27
4.4. OPPSUMMERING	29
5. HANDLINGSALTERNATIV 3. – ØKT SATSNING PÅ «DET GRØNNE SKIFTE».....	30
5.1. MÅLOPPNÅELSE	31
5.2. KOSTNAD	34
5.3. GJENNOMFØRBARHET.....	37
6.4. OPPSUMMERING	40
7. ANBEFALING	41
LITTERATURLISTE	44

Notat

Hva er det beste handlingsalternativet den norske regjering kan benytte for å håndtere effektene av det russiske gassvåpenet?

24. februar 2022 gikk Russlands til angrep på Ukraina. En krig som har både en sikkerhetspolitisk og energipolitisk dimensjon over seg, og som har medført at energi nå har blitt underordnet sikkerhetspolitikk. EU forsøkte å avskrekke den russiske aggresjonen ved bruk av sanksjoner og utestengelse fra det indre markedet. Russlands motsvar til sanksjonene og truslene om utestengelse ble derfor å benytte tilgangen på gass som et våpen for å avskrekke EU fra å gjennomføre sine sanksjoner. Bruken av gassvåpenet har medført stor økonomisk ustabilitet gjennom økt inflasjon og svært høye energipriser. Norge er ikke avhengig av russisk gass, men påvirkes av effektene av det russiske gassvåpenet. Det er derfor nødvendig å se på hva Norge kan gjøre for å håndtere effektene, og da spesielt når det gjelder å oppnå en bedre energibalanse gjennom å sikre tilstrekkelig tilgang på energi og bedre kontroll over energiprisene. Vi har sett på de tre mest aktuelle handlingsalternativene for å håndtere effektene av det russiske gassvåpenet. Disse er: Status quo strategi, økt statlig styring eller økt satsning på «det grønne skiftet».

Status quo – Gjennom å fortsette som i dag styrker vi energi tilførselen til Norge og bygger redundans for perioder hvor vi ikke klarer å produsere nok energi selv. Videre er vi en viktig bidragsyter til å bedre energisituasjonen i Europa. Dette er essensielt for å minske effektene av gassvåpenet som høye oljepriser, energipriser og inflasjon. I tillegg fortsetter Norge å ha en god relasjon både til EU og NATO. Dette er viktig blant annet med tanke på tilgangen til EUs indre marked, som Norge er avhengige av. Vi ser nå at dagens situasjon er i endring, blant annet ved at man tilpasser seg forandringer i den nye sikkerhets- og energipolitiske situasjonen. Sanksjoner og endringer i EU gjør at man kontinuerlig søker å tilpasse seg de nye situasjonene med en rekke midlertidige, og noen permanente tiltak. Dette gjelder også for energi og energisikkerhet. Ordtaket sammen blir vi sterkere kan sies å gjøre seg gjeldende her, hvor man jobber felles mot energisikkerhet og effektene av gassvåpenet.

Økt statlig styring – en slik tilnærming fremmer en mer statlig styrt energisektor. Dette alternativet kan bidra til at Norge lettere kan regulere, kontrollere og motvirke effektene av det russiske gassvåpenet. Ulempene med denne modellen er høye økonomiske kostnader knyttet til oppkjøp innen energisektoren og bryte med inngåtte handelsavtaler med blant annet EU. Dette kan påvirke gjennomførbarheten til alternativet og gi høye politiske kostnader for regjeringen. Det knyttes også politiske og økonomiske kostnader til gjennomføring til å foreslå nye og endrede lover.

Handlingsalternativet økt satsning på «det grønne skiftet» handler om økt satsning på fornybar energi, både for å sikre tilstrekkelig tilgang på energi og for å oppnå en akseptabel energipris. Flere energikilder bidrar til å dekke det økte energibehovet og til økt motstandskraft, ved at vi kan veksle mellom ulike energikilder. Fordelen ved en omlegging fra fossile til fornybare energikilder kan på den ene siden medføre at man bruker renere energi, men på den annen side bidrar til det til økt energibehov gjennom økt grad av elektrifisering. Omlegging ved hjelp av økonomiske insentiver har vist seg virkningsfullt, men også kostbart. Norge og Europa har et ulikt utgangspunkt for å satse på «det grønne skiftet».

På bakgrunn av analysene i denne oppgaven kan det synes som handlingsalternativet status quo er det beste alternativet basert på måloppnåelse om tilstrekkelig energi til en akseptabel pris. Økt statlig styring vil medføre store økonomiske kostnader ved at staten overtar privat eierskap i energiforsyningen, videre vil det være krevende å gjennomføre nødvendige lovendringer. En annen faktor er at det kan synes som utviklingen i EU mot større regulering av energi kan bidra til flere av de samme gevinstene som omtales under statlig styring. Norge får i dag mye fornybar energi fra vannkraft, og har kommet lengre enn mange andre europeiske land. Det er usikkert hvor mye Norge vil vinne ved å stå alene i denne prosessen. Handlingsalternativet status quo fremstår derfor som det beste alternativet med færrest kostnader og størst gjennomførbarhet da det ikke krever endringer fra dagens situasjon. I tillegg vil Norge nyte godt av effektene ved EUs økte grad av regulering og økt satsning på «det grønne skiftet» blant annet gjennom REPowerEU planen.

Hva er det beste handlingsalternativet den norske regjering kan benytte for å håndtere effektene av det russiske gassvåpenet?

Innledning

I denne oppgaven vil vi ta for oss Russlands bruk av gass som våpen i en sikkerhetspolitisk og energipolitisk konflikt med Ukraina og Europa. Det er primært den energipolitiske påvirkningen gjennom Russlands bruk av gassvåpenet som har rammet Norge. Den ustabile situasjonen har medført inflasjon og økte energipriser som har rammet hele Europa.

Krigen i Ukraina er en tradisjonell fysisk krig, men konflikten mellom Russland og EU er en helt annen type konflikt. På forelesing i sikkerhetsledelse og konflikthåndtering modul 3 dag 1 fikk vi høre at krigens natur er uendret, men at krigens karakter er i endring. Irregulære virkemidler som sikkerhetstrusler blir en stadig viktigere del av dette. I NOU 2019:13 kan man lese at det i dag er et mer utydelig skille mellom krig og fred (NOU 2019:13). Dette kommer klart til syne i denne konflikten, hvor energi og energisikkerhet har blitt en av de store arenaene hvor konflikten utspiller seg.

Norge har vært en viktig støttespiller og har bidratt med økonomisk- og materiell hjelp til Ukraina. Forholdet mellom Russland og Norge har kjølnet som følge av Norges støtte til Ukraina, men det har så langt ikke medført en direkte militær trussel mot Norge. Denne oppgaven omhandler derfor den energipolitiske delen av konflikten. Vi vil vurdere ulike handlingsalternativer Norge kan anvende for å håndtere effektene av det russiske gassvåpenet gjennom å sikre en mer robust energiforsyning og således et mer stabilt prismsmarked på energi. Alternativene vi bruker i analysen er de mest omtalte alternativene i diskusjonen rundt håndteringen av energikrisen i Europa i dag. Økt statlig styring, satse på «det grønne skiftet» eller fortsette som i dag, en status quo strategi. Alternativene er vurdert ut ifra dagens situasjon hvor Norge er knyttet til EU gjennom EØS-avtalen og som medlem i NATO.

1. Bakgrunn

Russland har historisk vært en betydelig leverandør av gass til det europeiske markedet. Dette kan ha bidratt til at Russland har overvurdert sin posisjon i forholdet til Europa. Da krigen i Ukraina brøt ut førte Putin en hard maktlinje og truet med å «skru igjen kranene», noe som medfører en sikkerhetstrussel for Europa. Han satset på at en kald vinter med gassmangel skulle tvinge EU til å gi etter og ikke innføre sanksjonene de truet med. EU lot seg ikke skremme og responderte med tilsvarende harde maktlinje ved å innføre flere sanksjonspakker som har rammet Russland hardt, spesielt økonomisk. Sikkerhetstrusler er et utvidet sikkerhetsbegrep, og tar for seg hva som kan true en stats orden og stabilitet. Dette inkluderer politisk, økonomisk, sosiale og miljømessige så vel som det militære aspektet (Baylis, 2020).

Denne sikkerhets- og energipolitiske konflikten har fått betydelige internasjonale konsekvenser. Ikke bare for energiforsyning, men også for internasjonal økonomi og tilgang på varer og tjenester. Norge er direkte tilknyttet det europeiske markedet gjennom EØS-avtalen og gjennom denne har vi vært med på EUs sanksjoner mot Russland. Norges tilknytning til det indre marked gjennom EØS-avtalen gjør at vi påvirkes av alle endringer i dette markedet med økt inflasjon, hvor spesielt renter, matpriser og energipriser har økt betydelig. Manglende gassleveranser fra Russland har ført til økt etterspørsel etter norsk gass, noe vi har imøtegått, og dette har igjen gitt store inntekter for Norge. Men til tross for økte statlige inntekter har «folk flest» fått dårligere råd og reallønnen har sunket. Det er derfor nødvendig for Norge å se på hvordan landet kan bli mer robust både i forhold til energiforsyning og prissvingninger.

Konflikten i Ukraina handler ikke bare om landområder, makt og sikkerhetspolitikk, men også historie og identitet. Russlands handlinger i Ukraina omtales i Russland som en spesialoperasjon. Dimitrij Medvedev, lederen for Russlands nasjonale sikkerhetsråd sier at dette er en militær spesialoperasjon, og ikke en krig. Dette begrunnet han med at målet var å redde den undertrykte befolkningen i Ukraina og fordi den Russiske hæren kun gikk etter militære mål og brukte høypresisjonsvåpen. Han forklarte at president Putins to viktigste mål var å forsvare Donetsk og Lugansk hvor det var mange Russiske borgere samt å

de-nazifisere disse områdene (Engvik, 2022). Grunnen til dette kan være at det er lettere å selge inn til egne borgere. Også under den andre Tsjetsjeniakrigen og i Syria så vi at russerne omtalte offensiven som antiterroroperasjoner og ikke krig.

Russland er et revisjonistisk land og deres «grand strategy» har vært å være en stormakt med betydelig innflytelse internasjonalt, preget av realisme med sterk statlig styring og kontroll og ved å ivareta statens sikkerhet med militærmakt (Nye, 2012, s. 19). Et lands «grand strategy» kan beskrives som et lands militære, diplomatiske, kulturelle og økonomiske ressurser som bidrar til en multidimensjonal plan for å sikre og forbedre statens styrke og medgang (Ortmann & Whittaker, 2022, s. 298). Putin ønsker å gjenskape Russlands posisjon etter delelinjen på 1990 tallet. Han mener desintegrasjon av Sovjetunionen var en tragedie og ønsker å ta tilbake det gamle imperiet, og han mener at vesten ikke må ta Russland for gitt (Cox, Michael, 2020, s. 73). Putin forsvarer annekteringen av Krim med at Krim alltid har vært en del av Russland (Hansen, 2020, s. 188). Putin er en autokrat med en forkjærlighet til Russisk historie og Sovjetunionen. Han ønsker å fremstå som en sterk leder. Putin har brukt mye tid på å lære om Sovjetisk og Russisk historie og mener at Ukraina ikke har noen rettigheter til å eksistere som egen stat. I Putins ideologi er Ukrainere russere med en annen dialekt (BI, modul 2 dag 2).

1.1.EUs strategi for å håndtere konflikten

EU forsøkte å avskrekke Russland fra å invadere Ukraina gjennom å true med straff ved sanksjoner og utestengelse fra det europeiske markedet, uten at dette førte frem. En av grunnene til dette er at det er vanskelig å avskrekke en grådig stat som ønsker å ta territorier for å øke egen sikkerhet. Disse statene er villige til å betale en høy pris for å ekspandere. Russland anses som en grådig og ekspansiv stat fordi staten invaderer andre lands territorier og legger til sitt eget landområde selv om Russland som stat er sikker sett med internasjonale øyne. Videre kan det å forhandle med en slik stat være risikofylt fordi det kan få konkurrerende virkemidler til å fremstå som attraktive slik at en fredelig løsning ikke oppnås (Glaser, 2022, s. 22). Det er også vanskelig å avskrekke såkalte ekspertstyrte stater, der statsoverhodet anser seg som en ekspert uten utdanning på fagområdet. Når det kommer til Russland har Putin selverklært seg som en historieekspert.

Avskrekking som en strategi for å håndtere en trussel baserer seg på en trussel gjengjeldelse, og som et virkemiddel i en strategi for å skape sikkerhet for den truede (BI, modul 1 dag 2). Derfor vil den bare fungere dersom tre grunnleggende vilkår er til stede. Disse blir omtalt som de fire K-ene. Kommunikasjon, kredibilitet/kapabilitet og kostnader. For det første må det komme klart frem at ved å gjennomføre handlingen vil det utløse en respons med så høye kostnader at det blir uattraktivt å gjennomføre handlingen. For det andre vil avskrekkingen kun være virkningsfull dersom den som truer overbeviser den truede om at han har kapasiteten og virkemidlene for å gjennomføre truslene. For det tredje må man klare å kommunisere punktene over klart og troverdig, og kommunisere hva som går over grensen for hva man kan akseptere før man iverksetter trussel tiltakene (Sheehan, 2022, s. 212)

Å avskrekke ved å bruke fornektelse bygger på en mer defensiv fremtoning enn å avskrekke med militær makt (BI, modul 1 dag 1). Truslene om sanksjoner og utestengelse er i tråd med ideen EU bygger på, nemlig at økonomisk og politisk integrasjon fører til fredelig sameksistens (BI, modul 2 dag 1). En utestengelse ville få store konsekvenser for Russland, men EU var for dårlig til å kommunisere avskrekkingen, fordi de ikke stod samlet om avskrekkingstiltaket (BI, modul 2 dag 3). Både EU og Russland er avhengige av hverandre, men denne avhengigheten er ikke helt symmetrisk. Grunnen til dette er at EU er avhengig av gassen til Russland på kort sikt, men Russland derimot er avhengig av EU på lang sikt (Sitter, 2022b). Mer enn 1/3 gass brukt i Europa kom fra Russland (BI, modul 2 dag 3), noe som igjen gjorde at EU var svært sårbare for redusert gasstilførsel fra Russland. Sanksjonene innebar voldsomme kostnader og dette bidro til at det var manglende vilje i EU til å sende et klart budskap (BI modul 2 dag 3). Noe av problemet her ligger i at EU er en organisasjon som ofte er flink til å løse kriser når de kommer, men de er ikke først og fremst en beredskapsorganisasjon. Etter at Russland angrep Ukraina har derimot EU utvist stor handlekraft.

Russland på sin side anså nok sannsynligheten for hardtslående sanksjoner som lav. På samme måte som Russland var avhengige av EU for å selge gass, var EU avhengig av Russland for å skaffe energi. Kostnadene ved å iverksette store sanksjoner mot Russland ville blitt enormt høye også for EU. Dette kunne ført til

at EU ikke klarte å samle seg om kraftige sanksjoner. Russlands erfaring fra Krim viste et EU som var splittet, og som ikke ville klare å iverksette sanksjoner som virkelig fungerte etter hensikten. Til det ville kostnadene med skyhøye strømpriser og inflasjon bli for høye (Sitter, 2022b). Med erfaringene fra uenigheten om sanksjonene mot Russland da de annekterte Krim i 2014 bidro dette sannsynligvis til at Russland anså at det var lav kredibilitet i truslene. Siden EU ikke klarte å kommunisere godt nok ble effekten av avskrekkingen dårligere. Russland var trygge på at konsekvensene fra EU ville være til å leve med.

2. Policyproblem

Norge må håndtere effektene av den sikkerhetspolitiske krisen som har oppstått som følge av Russlands invasjon av Ukraina. Norsk sikkerhetspolitikks hovedmål er «å ivareta Norges suverenitet, territorielle integritet og politiske handlefrihet» (Utenriksdepartementet, 2016). For å håndtere situasjonen kan Norge benytte både sikkerhetspolitiske og energipolitiske virkemidler.

Rice & Zegart beskriver et fire-steps rammeverk for å håndtere politisk risiko for virksomheter, denne kan også være nyttig når vi skal se på hvordan Norge bør håndtere effektene av Russlands bruk av gassvåpenet (Rice & Zegart, 2018, s. 10). Ved å følge stegene i denne modellen vil man få en klarere forståelse av trusselen Norge står ovenfor og derigjennom oppnå bedre grunnlag for å foreslå tiltak for å begrense og respondere på situasjonen.

Figur 1

2.1. Forståelse av trusselen

Første steg er å forstå den politiske risikoen ut ifra hvilken risiko vi er villige til å ta (Rice & Zegart, 2018, s. 11). Både i et sikkerhetspolitisk og et energipolitisk perspektiv. Den sikkerhetspolitiske trusselen vurderes som lav grunnet Norges NATO medlemskap og vil derfor ikke være hovedfokus her.

Som tidligere nevnt er konflikten mellom Russland og Europa av en annen natur enn den fysiske krigen i Ukraina. Denne konflikten inneholder flere ukonvensjonelle, både politiske og økonomiske, virkemidler. Eksempler på dette er for eksempel sanksjoner og bruken av energi som et våpen. I NOU 2019:13 beskrives hybride virkemidler som statlige aktørers bruk av en kombinasjon av ulike virkemidler. Her blir flere virkemidler nevnt, både politiske, militære og økonomiske maktmidler, samt informasjon og sivile virkemidler for å oppnå mål og skape uro. Det kan være fordekte tvetydige operasjoner som gjør attribusjon vanskelig. På denne måten kan man angripe et land med denne type virkemidler, men samtidig holde seg under grensen for det som utløser NATOs Artikkel 5. Det spesielle med denne type konflikter er at de utfordrer oss på skillet mellom fred, sikkerhetspolitisk krise og væpnet konflikt (NOU 2019:13).

På bakgrunn av dette kan vi se flere likhetstrekk til situasjonen mellom Russland og EU. Selv om den energipolitiske situasjonen ikke er nevnt som i definisjonen av hybrid krigføring, er mange av utfordringene og truslene knyttet tett opp til det man ser i hybrid krigføring. Det vil derfor ikke være helt unaturlig å se på Russlands bruk av energi i konflikten som en form for hybrid krigføring mot vesten.

Påvirkningsoperasjoner og cyberangrep er en del av dette mer komplekse trusselbildet. Politiske systemer er sterkt påvirkelige og blir dermed sårbare for påvirkningsoperasjoner. I Fokus 2022 kan man lese at en av strategiene til Moskva for å svekke stater og samholdet i vesten, vil være gjennom fordekte virkemidler, som informasjonsoperasjoner (Etterretningstjenesten, 2022). Freedman skriver i «the future of war» at informasjonskrig har blitt brukt som terminologi siden tidlig på 1990 tallet. Den går i to retninger, hvor den første handler om å stanse informasjonsflyten ved å deaktivere systemer som kreves for å spre informasjonen. Den andre handler om det kognitive, hvor man utfører informasjonskampanjer hvor målet er å påvirke persepsjonen ved å endre innholdet (Freedman, 2018, s. 227). Et virkemiddel kan være massespredning av ulike teorier om en betent sak. Målet er da å så tvil om sannheten og på den måte skape polarisering og svekke tilliten til myndighetene (Etterretningstjenesten, 2023).

Putin trodde det skulle bli en enkel og kort operasjon å ta Ukraina. Han satset på en tredagers krig på samme måte som annekteringen av Krim og til dels Georgia. For å kompensere for denne enorme feilbedømmelsen har han benyttet seg av propaganda, hvor han hevder det er Vesten som er skyld i krigen. Utspillene kan være ment å skape politisk uro i vesten og samtidig skape tillit hos egen befolkning.

Putin har benyttet russisk gass som et pressmiddel, først mot Ukraina og deretter mot Europa. Denne gassen ble i hovedsak transportert i rørledninger. EU på sin side hadde få gasslagre for å utjevne oppståtte leveranse utfordringer. En reduksjon i gassleveransene fra Russland ville raskt føre til gassmangel i EU, og denne problematikken unyttet Putin for å splitte Europa. Prisene Russland forlangte for gassleveransene var differensiert avhengig av landet det ble levert til og ikke av markedet. Hvis noen stater opptrådte uvennlig mot Russland truet Putin med å stenge kranen, eller senke kapasiteten på leveransene slik at lagrene raskt minket og nasjonen opplevde gass mangel. Han brukte dermed frafall av gass som en taktikk for å skape høy politisk risiko for europeiske lederne ved å sanksjonere mot Russland. Denne måten å utvise økonomisk makt på ble et problem for EU (Nye, 2012, s. 55). Økte priser på gass, olje og strøm førte igjen til økt inflasjon. Over tid kan dette medføre resesjon med påfølgende politisk uro og økte protester blant befolkningen.

Det er ikke første gang Putin benytter gassvåpenet. Man kan se for seg at gassvåpenet har tre faser. Den første startet i 2009 da Russland stengte gasskranene til Ukraina i 13 dager midt på vinteren. På det tidspunktet var det nesten ingen i Europa som betalte like lite som ukrainere for gass. Staten subsidierte 80 prosent av regningen, en etterlevning fra Sovjet-tiden hvor gass var gratis. Dette var en del av den kommunistiske pakken hvor staten sørget for hus, varme og jobb til alle. Da Ukraina ble selvstendig fikk de beholde gunstig pris på gass, men dette endret seg da forholdet til Russland surnet i forbindelse med Oransjerevolusjonen i 2006, og Russland økte prisen på gass til Ukraina. Målet med å stenge gasskranene var å straffe Ukraina, men handlingen fikk følger for store deler av Europa (Møller, 2014) (Langberg, 2014). Fase to startet allerede før Russlands invasjon av Ukraina da Russland innskrenket forsendelsen av gass til

Europa, og frem til dagens situasjon. I fase tre kan man se at Russland fortsatt leverer gass til europeiske land. Ungarn har et tett bånd til Russland og får fortsatt det meste av gassen derfra. Dersom Russland skulle kutte all eksport av gass til Europa vil dette forverre situasjonen betydelig. På bakgrunn av dette kan man si at gassvåpenet er brukt, men det er ikke brukt opp. Gassvåpenet er dermed fortsatt et virkemiddel i konflikten, men dette er det mulig å motvirke med energipolitiske virkemidler.

2.2. Analyse av trusselen mot Norge

Trusselen mot Norge har både et sikkerhetspolitisk og energipolitisk aspekt. I denne oppgaven vil vi bare kort gå inn på den sikkerhetspolitiske situasjonen og i all hovedsak analysere den energipolitiske trusselen.

Norge er utsatt for stormakts rivalisering og økte spenninger grunnet vår geostrategiske beliggenhet. I Finnmark har vi en 196 km. lang grense mot Russland, vi er NATO medlem og har betydelig ressurser med olje og gass. Etter invasjonen i Ukraina har Norges rolle som en sikker leverandør av olje og gass blitt forsterket. Russland er ikke lenger Norges gode nabo i nord slik det var i mange år gjennom 2000 tallet. Dette har spesielt rammet det bilaterale samarbeidet i Finnmark (Langemyr, 2022). I 2010 ble det inngått en internasjonal traktat mellom Norge og Russland, Delelinjeavtalen, som avklarer grenseforholdet mellom landene i Barentshavet og Polhavet. Avtalen omfatter i tillegg bestemmelser om ressursutnyttelsen i Barentshavet, både når det gjelder fiskerisamarbeid og petroleum (Jensen & Moe, 2022). Samarbeidet med Russland er nå lagt på is bortsett fra samarbeidet om fiskeri, søk og redning til havs og noe bilateralt samarbeid mellom landenes ambassader. Det svekkede samarbeide henger også sammen med sanksjonene mot Russland som følge av landets invasjon i Ukraina. Norge tillater ikke lenger samarbeid med statlige aktører i Russland samtidig som Russland har innført en rekke restriktive lover som begrenser russeres mulighet til å samarbeide med utlandet (Langemyr, 2022).

Staten har ansvar for å ivareta nasjonal sikkerhet, dette gjelder både ytre sikkerhet og samfunnssikkerhet. Energiforsyning er en kritisk samfunnsfunksjon for å ivareta befolkningens velferd (NOU 2016:19, s. 46). Det er regjeringen på vegne

av staten som er ansvarlig for å utøve god sikkerhetsledelse for å sikre energiforsyningen til borgerne. Regjeringen har vært under et stort press for å iverksette tiltak for å kompensere for de høye elektrisitetsutgiftene denne vinteren.

EU har alltid sett på leveransesikkerhet som viktig, men ikke viktigst. Først kom målet om ett felles energi marked og kampen mot klima endringer. På tredje plass kom energileveransens sikkerhet. Dette endret seg radikalt etter at Russland invaderte Ukraina i 2022. Man kunne se konturene av dette da North Stream stod ferdig i 2012 og Russland var mindre avhengig av Ukraina ift. gassleveranser til Europa. Dette gjorde at Russland kunne invadere Krim-halvøya i 2014 uten å være redd for at Ukraina skulle stenge igjen gassrørene og dermed strupe igjen russiske gassleveranser og inntekter som følge av handelen.

Europeiske politikere trodde lenge at det var et gjensidig avhengighets forhold - EU importerte olje og gass fra Russland og Russland importerte fossilt brensel fra EU. Derfor ville ingen bruke energivåpenet/gassvåpenet. Jo mer Russland ble bundet til EU med handel jo mindre var sjansen for at en væpnet konflikt ville oppstå. («Wandel durch handel»). Dette forholdet endret seg utover i 2021 da Russland bygget opp sitt militære nærvær langs den Ukrainske grensen. Samtidig ble Gazprom kritisert av EU for å holde tilbake gass fra det europeiske gassmarkedet (Sitter, 2022a). Som følge av invasjonen av Ukraina ble det diskutert om EU kunne bruke økonomiske sanksjoner mot Russland uten at det påvirket energileveransene til EU. EU måtte også finne ut hvor sårbare de var hvis Russland stengte gassen. To måneder inn i invasjonen kom EU frem til at det ikke lenger var snakk om man skulle være uavhengig av energi fra Russland, men hvordan man kunne gjøre det. Noe de også gjorde ved å stenge krana, og med sabotasjen av North Stream 1 og 2 stoppet tilførselen av russisk gass til EU. Sanksjonene og EUs frakopling fra russisk olje og gass har medført at Norge har overtatt mye av leveransene av olje og gass til Europa.

Det russiske gassvåpenet rammer EU og landene som er avhengig av russisk olje- og gass direkte. Norge er en olje- og gassnasjon og rammes ikke av manglende leveranser, men treffes av endringer i energiprisene da vi er knyttet til det indre

markedet gjennom EØS-avtalen. Russlands bruk av gassvåpenet rammer dermed Norge gjennom økte energipriser, inflasjon og et ustabilt politisk klima.

2.3. Skadebegrensende tiltak

For å redusere konsekvensene av sanksjonene, og for å unngå for stor risiko gjennom vinteren ble det utarbeidet flere sanksjonspakker slik at frakoplingen til russisk olje- og gass gikk gradvis. Den sjette sanksjonspakken mot Russland kom 3. juni 2022 og innebar import forbud mot russisk crude oil og raffinerte petroleums produkter med noen unntak. Det ble også forbudt å slippe russiske skip inn i EU egne havner. 6 oktober 2022 innførte EU et pristak relatert til maritim transport av Russisk olje til tredje land (General Secretariat of the Council, 2023).

Den 3. desember 2022 innførte EU et pristak på \$60 per fat for russisk olje som kommer fra Russland eller blir eksportert fra Russland. Hensikten med dette pristaket er å begrense prisøkningen i et ekstraordinært marked. Samtidig er ønsket å redusere inntjeningen til Russland på salg av olje. Dette blir kontrollert i form av at forsikring av skip som transporterer olje, kun kan forsikres opp mot det pristaket gir av verdi på lasten. Dette pristaket ble også innført av Norge. Tiltaket medfører at EU dermed forteller Russland at de kun kan betale \$60 per fat olje selv om markedet priser olje fra andre land høyere (General Secretariat of the Council, 2023). I tillegg har EU også forbudt teknisk assistanse til slike skip, tjenesteforbidning av skipsmeklere, eller finanserings- og finansiell assistanse. Sanksjonen rammer Russland hardt og innen utgangen av 2022 vil 90% av all russisk eksport av olje til EU stoppe (General Secretariat of the Council, 2023).

2.4. Håndtere trusselen

International Energy Agency definerer energisikkerhet som “uninterrupted availability of energy sources at an affordable price” (IEA 2014) (Yergin, 2014). Dette er krevende i dagens sikkerhetspolitiske klima samtidig som en økende inflasjon gjør alle tjenester og varer dyrere. Effektene av gassvåpenet treffer oss fordi vi er en del av Europa og store sjokk treffer Norge som en del av EU. Men sjokkene er overkommelige, og de hadde vært mye hardere å møte på egenhånd uten nærheten til EU.

Den sikkerhetspolitiske trusselen fra Russland vurderes som håndterbar grunnet vårt medlemskap i NATO. Finland ble medlem av NATO i april 2023 og Sverige vil etter all sannsynlighet bli medlem i nær fremtid. Dette medfører et styrket NATO til fordel for Norge. Norge har aldri vært en del av det tidligere Sovjet, men Norges strategiske beliggenhet og tilgang på naturressurser gjør oss attraktive for en revisjonistisk stat. Det anses likevel ikke som særlig sannsynlig at Russland vil annektere norsk land på grunn av vårt medlemskap i NATO. Dersom Russland går til angrep på et annet NATO-land medfører NATO-medlemskapet at vil Norge vil bli part i denne krigen. Selv om et styrket NATO kan oppleves som en provokasjon overfor Russland vurderer vi at kostnadene for Russland vil bli for store dersom de skulle forsøke å annektere norsk territorium. Vi vil derfor sette søkelys på handlingsalternativer som primært motvirker effektene av den energipolitiske trusselen.

Det første handlingsalternativet har vi kalt status quo. I dette alternativet vil vi se nærmere på dagens strategi og i hvilken grad blant annet medlemskap i allianser som NATO og EU med EØS-avtalen, bidrar til trygghet for energisikkerheten i Norge. Vi vil se på NATO som bidragsyter til sikkerhetspolitisk trygghet, og hvordan tilknytningen til EU gjennom EØS-avtalene bidrar til økt energipolitisk sikkerhet gjennom tilgang til EUs indre marked. Ettersom dette alternativet bygger på dagens situasjon, vil vi vurdere øvrige handlingsalternativer opp imot status quo alternativet.

I det andre handlingsalternativet ser vi på hvordan økt statlig styring av energiressursene kan bidra til økt kontroll over energiressursene og derigjennom prisene. Vi ser på hvordan en økt nasjonalisering av produksjon og distribusjon av energi inn mot det indre markedet til EU vil påvirke det sikkerhets- og energipolitiske samarbeidet. Videre ser vi på hva dette vil kunne koste regjeringen og hva man kan tjene på å innføre en økt statlig styring i energisektoren. Vi vil også ta frem hva EU har gjort innen energisektoren etter Russlands invasjon av Ukraina og se på hvordan dette handlingsalternativet kan imøtekomme dette.

Det siste alternativet legger til grunn en økt satsning på det vi har kalt «det grønne skiftet». Olje- og gass er naturressurser som en dag vil ta slutt, og globale

klimautfordringer har medført et behov for en overgang fra fossile til fornybare energikilder. Krigen og Russlands bruk av gassvåpenet har ført til økt fokus på «det grønne skiftet». Viktige rammebetingelser for Norges satsning på fornybar energi er Parisavtalen og FNs bærekraftsmål. Alternative energikilder bidrar ikke bare til økt forsyningssikkerhet for Norge, men også til å ivareta forpliktelsene vi har som leverandør av energi til Europa. Energi er en handelsvare hvor prisen har sammenheng med tilbud og etterspørsel. Tilgang på energi fra fornybare kilder kan dermed bidra til å påvirke energiprisen.

For å kunne vurdere de ulike handlingsalternativene opp mot hverandre vil vi vurdere hvert alternativ ut ifra indikatorene måloppnåelse, kostnad og gjennomførbarhet.

Måloppnåelse vurderes ut ifra i hvilken grad handlingsalternativet bidrar til økt forsyningsstabilitet til en akseptabel pris. Dagens leveranser til EU påvirker muligheten for fremtidig leveranse av gass til EU da vi leverer mye mer enn tidligere, og vi vil med dagens leveringsnivå kun klare å holde avtalen i 4-5 år frem i tid uten flere nye kilder/gassfelt. Energipolitikken i Europa har endret seg etter Russlands invasjon av Ukraina til å dreie vekk fra en liberal markedsmodell til en mer realistisk regulert modell. Gass og energiprisen har økt voldsomt det siste året. I tillegg er behovet for å sikre leveranser av gass til EU blitt viktigere og dermed har energipolitikken blitt påvirket til å endre seg fra kjøp av billig energi, til kjøp av dyrere energi, og et EU som satser mer på å bli selvforsynt.

Under indikatoren kostnad ser vi både på økonomiske og politiske kostnader og eventuelt andre kostnader som vi finner riktige til å ta med. Politiske kostnader handler i stor grad om hvordan handlingsalternativene påvirker det politiske klimaet både nasjonalt og internasjonalt. Nasjonalt vil handlingsalternativene påvirke regjeringens og opposisjonens oppslutning. Internasjonalt vil handlingsalternativene påvirke både samarbeid og avtaler knyttet til det internasjonale energimarkedet.

Til slutt vil vi vurdere hvert av handlingsalternativene sett opp mot gjennomførbarhet. Vi kommer her til å se på gjennomførbarhet i lys av praktisk

gjennomførbarhet, tidsperspektiv og handlingsrom ut ifra eksisterende lover, regler og avtaler. Avslutningsvis vil vi gi en anbefaling av hvilket handlingsalternativ som fremstår som det beste ut ifra en samlet vurdering av måloppnåelse, kostnad og gjennomførbarhet.

3. Handlingsalternativ 1. – Status Quo

En måte en stat kan tilegne seg sikkerhet på er å bli medlem i en allianse. Historisk har vi sett at stater vil søke medlemskap i en allianse dersom de føler at dette er nødvendig for å øke egne ressurser til å for eksempel opprettholde sikkerheten og suvereniteten (Sheehan, 2022, s. 210). I dag ser vi eksempler på dette ved at både Sverige og Finland har søkt om NATO medlemskap. Dette er stater som tidligere har vært nøytrale og ikke ønsket å bli med i en allianse. Med urolighetene som skjer i Europa i dag har de sett behov for å styrke overlevelsessevnen ved et eventuelt angrep.

Styrket internasjonalt samarbeid gir trygghet for Norge. Vi er et lite land og er avhengige av samarbeid med andre både geoøkonomisk og sikkerhetspolitisk. Styrket posisjon som sikker og stabil energileverandør, medfører økonomisk trygghet og sikkerhetspolitisk trygghet. Norge er knyttet til EU gjennom EØS-avtalen, noe som gir oss mange fordeler, men også forpliktelser. Da Russland invaderte Ukraina åpnet dette samarbeidet opp for mange konsekvenser som direkte treffer den Norske stat. EU var klar over at en konflikt med Russland ville medføre enorme konsekvenser, og forsøkte derfor å avskrekke Russland fra å gjennomføre invasjonen.

Handlingsalternativet status quo medfører dermed å følge dagens strategi. Status quo kan sies å være i endring, blant annet ved at man tilpasser seg endringer i den nye sikkerhets- og energipolitiske situasjonen. Dette medfører at man tilpasser nye situasjoner med en rekke midlertidige, og noen permanente tiltak. Vi ser blant annet at EU med sin liberalistiske markedsøkonomiske soft power, har tatt en dreining mot mer hard power. ved blant annet kraftige sanksjoner mot Russland og våpenleveranser til Ukraina (Nye, 2012).

3.1.Måloppnåelse

Den 3. mars 2022 ble en 10-punkt-plan for å redusere EU sitt avhengighetsforhold til russisk natur gass fremmet av IEA (den internasjonale energi kommisjonen).

Disse strategiene handler blant annet om å fylle gasslagrene før vinterkulden setter inn, og minimumsforpliktelser om gasslagring. På denne måten styrke forsyningssikkerhet og bidra til rimelige priser. I denne planen var det også et ønske om et felles gasskjøp på EU-nivå, fra tredjeland, som et middel for å forbedre motstandskraften og senke prisene. (European Commission, 2023).

Denne planen bestod av en rekke tiltak som medførte økonomiske konsekvenser for Russland. I hovedsak var det en plan for å forsterke EU og gjøre dem mer motstandsdyktige mot svingninger. Dette medførte også høyere takt på «det grønne skiftet» med økt satsning mot fornybar og grønn energi.

Dette påvirker Norge direkte siden Norge nå har blitt hovedleverandør av gass til Europa. Punkt 1 i planen av at EU ikke skulle inngå nye kontrakter med Russland og la eksisterende kontrakter gå ut. Dette ville medføre store tap for Russland som ikke kunne eksportere gass via gassrørledningene på flere 10-år. Punkt 2 anbefaler at EU bør sikre seg alternativer og sikre leveranser av gass fra andre aktører i markedet, blant annet norsk gass i rørledninger, LNG (flytende naturgass) fra Norge via skip, og portable LNG-terminaler. EU gjør seg dermed mindre avhengig av russisk gass ved å få gass fra andre steder og leverandører. Dette har hatt en stor påvirkning på Norge ved at det har blitt en massiv økning i aktivitet på norsk sokkel og har ført til et voldsomt behov knyttet til transport for norske redere. Norsk skipsfart har blitt essensielt for å sikre at Europa får tilgang på energien de trenger. Dette har ført til at redere i oljeservicebransjen har planlagt med å bygge 84 nye skip de kommende frem årene (Talos, 2023).

Planen inneholder 8 andre forslag til løsninger som går på indre forhold som skal medføre mindre avhengighet. Dette er tiltak på bruk av mer elektrisitet, omstilling fra gass til elektrisitet og økte leveranser/produksjon av dette. Samt tiltak på økt energi effektivitet og subsidiere privatpersoner ble også foreslått. (IEA, 2022).

Tidligere hadde EU det største fokuset rettet mot klima og frihandel, men nå har energipolitikken tatt en vending mot et langt større fokus på forsyningssikkerhet

og energipriser (Sitter, 2022b). EU har tatt et klart og tydelig standpunkt i at krigen er uønsket og at Russland må trekke seg tilbake ifra Ukraina. Dette har medført at EU i samarbeid med andre NATO-land har innført en rekke sanksjoner som skal tvinge Russland til å trekke seg ut av Ukraina. Som en følge av dette har russiske gassleveranser stoppet opp og toppet seg med sabotasjen av Nord Stream 1 og 2. Man så da at man måtte handle hurtig og ta store skritt for å sikre energiforsyningen. EU iverksatte en rekke strategier for å minimere effekten av det Russiske gassvåpenet. Avhengigheten til Russland har blitt et stort problem man har måttet avvikle i størst mulig grad. Dette kommer med en kostnad som man derfor må forsøke å begrense mest mulig, særlig for de landene som er mest avhengig av gassen (Sitter, 2022b).

Gjennom dette ser vi at styrket internasjonalt samarbeid gir trygghet for Norge. Det at Norge er aktive i både EU/EØS og NATO gjør at vi har en mye større trygghet både geopolitisk og geoøkonomisk. Samarbeidet i EØS gjør at det er fri flyt av varer og er handelspolitisk svært viktig for oss.

Norge en viktig energileverandør til EU og det er svært viktig å så frem som en pålitelig og aktør som sikrer trygg og god energileveranse. Sikkerhetsaspektet rundt Norsk energiinstallasjoner og transport spiller inn i dette. Medlemskap i disse alliansene gir oss en styrket posisjon som en sikker og stabil energileverandør, også i tiden fremover, selv med mer uroligheter i Europa. Det at NATO også utvider seg til våre naboland gjør at NATO står sterkere også i Norden. Et medlemskap i NATO er en sikkerhetspolitisk trygghet for Norge, men endringer kan utgjøre fundamentale forskjeller i denne tryggheten.

Det er mange fordeler for en stat ved å være medlem i en allianse. En av disse kan være at man ikke trenger å benytte så store ressurser til sikkerhet, fordi man kan stole på ressursene til de andre i alliansen. På den andre siden er det også risiko knyttet til et medlemskap i en allianse. Dersom en stats allierte ikke klarer å oppfylle forpliktelsene de har til å beskytte staten blir den ekstra sårbar for angrep. En annen risiko er at forpliktelsene som medfølger ved å være medlem i en allianse, kan trekke en stat inn i konflikter som den ellers ikke hadde vært en del av (Glaser, 2022). Sanksjonene mot Russland har store konsekvenser også for

Norge. På den ene siden ser vi en økt inflasjon, drivstoffprisene har hatt en markant økning og strømprisene har skutt i været som følge av strømkabler og strømmarkedet i Europa. På den andre siden har energiknapphet ført til at etterspørselen etter norsk gass har hatt en eksplosiv økning, noe som skaper store inntekter for staten. Men dersom Russland og NATO skulle gå til krig vil vi, som en del av NATO, også bli et mål (Østhagen, 2022). Medlemslandene i NATO er mye mer avhengig av USA, enn USA er av dem. Viktigheten av USA i NATO kommer også klart til syne i USAs påvirkning av NATOs militære policy (Glaser, 2022). Trump som stiller til gjenvalg som president i USA i 2024, har tidligere truet med å trekke seg ut av NATO. USA er selve ryggraden i NATO og dette vil ha svært stor innvirkning på NATO som leverandør av sikkerhetspolitikk for Norge.

Sanksjonene mot Russland har gjort at Norge har fått et veldig forverret samarbeid med Russland. Putin utalte selv i en tale til nye ambassadører, at forholdet til Norge nå er redusert til et minimum. For Norge og Russland er det nødvendig med et samarbeid i saker som omhandler søk og redning, fiskeriforvaltning og mellom grensemyndigheter (Strøm, 2023). Også i nordområdene er det helt nødvendig at Norge og Russland har et samarbeidsforhold. Flere av de økonomiske prosjektene i nordområdene er ikke mulig å gjennomføre med sanksjonene vi har i dag og samarbeidet i fora som Arktisk råd og Barentshavet er heller ikke mulige å gjennomføre. Arktis er et strategisk viktig område og er svært betydningsfull for stormaktene. Her er det store ressurser samt at global oppvarming fører til nye handelsruter.

Gjennom alliansene med EU/ EØS og NATO medlemskap sørger Norge for trygghet for norsk energiforsyning og reduserer sårbarheter. Gjennom EØS og EU har man blitt en del av EUs indre marked og medlemskapet i NATO et av Norges viktigste sikkerhetspolitiske bidrag. Både at Norge er hovedleverandør av gass til Europa og Norges geografiske beliggenhet gjør at også sikkerhetspolitikk er viktig for energisikkerheten både nasjonalt og internasjonalt til Europa. Gjennom tiltak som blant annet strømstøtte sørger Norge for å ha tilstrekkelig tilgang på energi til en akseptabel pris. Norge bidrar også til å bedre energisikkerheten i Europa. På

den måten bidrar vi til at flere av følgene fra gassvåpenet, som for eksempel inflasjon som påvirkes av høye energipriser, vil bedre seg i tiden fremover.

3.2. Kostnad

Flere politikere forutså problemstillingen med russisk gass og et Russland i konflikt med EU. Det som allikevel var en gjennomgående strategi under inngåelsen av gassleveranser ifra Russland til EU var det tyske «ordtaket» «Wandel durch handel», man hadde stor tro på at ved økonomisk vekst kom ønsket om liberalisme og fremskritt. Dette har både sammenheng med at EU er en liberal aktør i en realistisk verden, og med at EU lenge trodde det var et gjensidig avhengighetsforhold mellom EU og Russland i handel med gass, olje og raffinerte oljeprodukter. Problemet ble også realisert med bakgrunn i at sikker leveranse ble prioritert bak pris og en glemte å se på politisk risiko (Sitter, 2022d).

Norge deltar i flere EU-programmer og byråer som skal fremme samarbeid på tvers av landegrensene. Et av disse byråene er Det europeiske byrå for samarbeid mellom energireguleringsmyndigheter (ACER, 2023). ACER ble opprettet av den tredje energipakkelovgivningen og skal bidra til integreringen og fullføringen av EUs indre energimarked. ACER oppgaver er å jobbe mot å skape et europeisk energimarked med elektrisitet og natur-gass som er miljøvennlig, pålitelig og rimelig (ACER, 2023). Fordi Norge ikke er et EU-land, har vi kun observatørstatus i ACER styre. Det har vært stor debatt i Norge om man skal tilsluttes EUs tredje energimarkedspakke.

Det russiske gassvåpenet og Europas store mangel på energi har en stor innvirkning på prisene også i Norge. Det vil være veldig viktig å etablere et felles europeisk kraftmarked dersom man skal få stabilisert prisene. Som et ledd i dette er kraftledningene fra de nordiske landene et veldig viktig bidrag. Det er et økende behov for kraft også i Norge, og i perioder med lite vind og vannmangel vil vi kunne få kraftunderskudd også her. Dersom det var et stabilt europeisk kraftmarked, ville vi kunne kjøpe den kraften vi trengte rimelig. Videre vil vi kunne tjene penger ved å selge ut overskuddsenergi til utlandet (Statkraft, u.å.). På den andre side kan man se at behovet for strøm påvirker prisen. Ved å bygge utenlandskablene har vi knyttet oss til Europa og prissmitte gjør at strømprisene

går opp. Når det brukes dyr gass til å produsere kraft blir prisen på kraften høy. Når det ikke er nok energi til å dekke behovet, er det den dyreste strømmen som blir solgt som bestemmer prisen (Kampevoll & Lorch-Falch, 2022). Det gjør at vi også i Norge må betale en mye høyere kraftpris. Mange har vært bekymret over om vi mister kontrollen over våre egne energiresurser, samt om dette også kommer til å medføre betydelig høyere strømpriser. Særlig med tanke på utenlandskablene som frakter strøm til Europa.

På den ene siden er vi selvberget når det gjelder strøm, og med utenlandskablene får vi andre lands energimangel og høye energipriser i vår økonomi. På den andre siden er det viktig at vi bidrar med vår overskuddsenergi. Prisene i EU vil utjevne seg over tid når tilbud og etterspørsel blir mer proporsjonale. Det er i alle fall utvilsomt at dette har en politisk kostnad ved at det blir mye politisk uro knyttet til høye strømpriser.

Et av de midlertidige tiltakene som har blitt iverksatt både i Norge og i andre land er strømstøtte. Målet er å dempe noe av effekten av måten kraftig økte priser rammer sårbare forbrukere gjennom en økonomisk støtte fra staten.

Den 3. desember innførte EU og G7 landene et pristak på \$60 per fat for russisk råolje. EU har også forbudt EU fartøyer å frakte Russisk olje samt forbud mot teknisk assistanse til slike skip, tjenesteformidling av skipsmeklere, eller finansiering og finansiell assistanse. Sanksjonen rammer Russland hardt og innen utgangen av 2022 vil 90% av all russisk eksport av olje til EU stoppe. (General Secretariat of the Council, 2023). Hensikten med dette pristaket er å begrense prisøkning i et ekstraordinært marked og samtidig et ønsket å redusere inntjeningen til Russland på salg av olje. Dette blir kontrollert ved at forsikring av skip som transporterer olje kan kun forsikres det pristaket gir av verdi. Norge vedtok å stå sammen med EU om sanksjonene mot Russland og pristaket ble også innført her.

Putin på sin side har svart på pristaket med å forby oljeeksport til land som har satt pristak på Russisk olje. Dette kan skape et handlingsrom for Norge ved at Norge, USA og Midtøsten kan ta markedsandeler fra Russland (Vartdal et al.,

2022). På den andre siden har dette ført til at Russland ikke får solgt oljen sin og som en følge av dette øker prisene på det internasjonale markedet. Samtidig er etterspørselen stor blant annet fordi Europa bruker diesel som erstatning for russisk gass til å lage strøm. Dette har ført til økte priser på blant annet drivstoff i Norge. I det norske samfunnet har debatten rast om de høye drivstoffprisene. Dette har skapt store politiske uroligheter og er grobunn for sosial uro.

Norge tjener veldig mye penger på situasjonen i Europa i dag som hovedleverandør av gass. Det kan skape grobunn for påvirkningsoperasjoner, meninger om at Norge profiterer på krigen og skape sosiale uroligheter. Det er derfor viktig at Norge er i forkant og gjør tiltak for å motvirke dette. I 2022 ga Norge 10.7 milliarder kroner til Ukraina og vil gi 75 milliarder kroner i perioden 2023-2027. Dette er et veldig viktig grep for å mitigere politisk risiko (Rice & Zegart, 2018).

Via utenlandskablene har man koblet seg direkte på den store satsningen på energitrygghet som er i EU i dag. Ved å kjøpe energi fra Europa vil vi kunne motvirke effekter av svingninger i norsk energiproduksjon, som for eksempel effekter av global oppvarming. Vi vil også kunne ha en økonomisk gevinst av overskuddsenergi. Denne overskuddsenergien vil vi ikke ha bruk for selv, da det i dag ikke er noen måter å lagre store mengder energi. Energifisene er i dag høyere enn de har vært tidligere. Dette vil stabilisere seg på sikt når forholdet mellom etterspørsel og tilbud utjevner seg. Pristaket på olje, samt at oljen brukes som et substitutt for Russisk gass til å produsere energi, gjør at Norge får et større marked og kan selge mer og dermed øke inntektene til staten. Videre er dette viktige bidrag til Norges internasjonale samarbeid og dermed viktig for Norge. De økte energiprisene har skapt stor debatt i Norge og fører til utfordringer med både politisk og sosial uro. Slike uroligheter i samfunnet kan utnyttes gjennom påvirkningsoperasjoner for å skape polarisering og svekke tilliten til myndighetene.

3.3.Gjennomførbarhet

Siden Norge ikke er en del av EU, har vi blitt med i EØS-avtalen (det europeiske økonomiske samarbeidsområdet). Dette er den største internasjonale avtalen

Norge har inngått, og gjør at vi får bli med i EUs indre marked som baserer seg på et felles regelverk for alle land. Det kreves her at reglene som settes i EU blir tatt inn i EØS-avtalen fortløpende. På den måten plikter vi å forholde oss til regler bestemt i EU og må forholde oss til dette. Dette betyr at EØS landene kan komme med innspill når Kommisjonen skal utarbeide nye saker, men får ikke delta i beslutningsprosessen. Til gjengjeld får vi en styrket handel og økonomiske forbindelser med like konkurransevilkår som EU landene (Utenriksdepartementet, 2021). Norge har en reservasjonsrett eller vetorett gjennom EØS-avtalen, det betyr at EFTA land kan motsette seg et nytt direktiv, men alle vedtak må være enstemmige (Næringskomiteen, 2001, s. 11). Denne retten har Norge aldri benyttet seg av.

Selv om EU vedtar sanksjoner, får ikke disse direkte virkning i Norge. Man må først vedta sanksjonene i forskrifter, og ta selvstendige vurderinger blant annet med tanke på nasjonale tilpasninger. Dette gjør at ikke nødvendigvis må vedta sanksjonene slik EU har utformet dem. Et eksempel på en slik tilpasning er da det den 29. april ble det vedtatt forbud mot russiske fartøy i EU landene. For Norge er det viktig å fortsette fiskerisamarbeidet med Russland for å bevare fiskebestanden i havene våre. I 2022 levert Russiske fiskefartøy fisk for til sammen 1,88 milliarder kroner. Norge vurderte det på tross av dette viktig å tilpasse sanksjonene for norske forhold, men også så tett som mulig opp til resten av Europa. Dette førte til at Russiske fiskefartøy har tilgang til tre havner i Norge, som det eneste landet i Europa (Utenriksdepartementet, 2022).

Dette har skapt debatt i Norge. På den ene siden vises det til at mat blitt holdt utenfor sanksjonene mot Russland. Dette vil kunne ramme fattige land ved at det blir en prisøkning på mat. På den andre siden argumenteres det for at vi legger til rette for at oligarker kan tjene penger til Russland. Samt at vi ved å åpne havnene våre legger til rette for spionasje. Videre argumenteres det for at vi må stå sammen med EU og forsterke sanksjonene (Bach & Fraser, 2023).

Norge produserer og selger store mengder gass. Etter Russlands invasjon av Ukraina har Norge blitt Europas største leverandør av gass med omtrent 25% av gassen som benyttes i EU (Nilsen et al., 2022). Vi øker produksjonstillatelsene for

stadig nye felt, og begrenses bare av kapasiteten i rørledningene til Europa som går under Nordsjøen. Dette bidrar til at Europa kan fylle gasslagrene sine og på den måten bli mindre avhengig av den Russiske gassen (Holter, 2022). På den andre siden vil det alltid være usikkerhet knyttet til hvor lenge Norge kan fortsette den massive produksjonen av gass. Det åpnes stadig nye felter, men felter og prosjekter vil tappes ut. Forventningene er at vi kan fortsette produksjonen som i dag i 4-5 år til før det blir et fall i gasseksporten (Olje- og energidepartementet, 2023a).

Som følge av den sikkerhetspolitiske situasjonen har regjeringen valgt å styrke forsvarssektoren med 3 milliarder kroner. Dette er for å styrke vår egen sikkerhet og forsvar særlig i nordområdene, men det vil også styrke Norges bidrag i NATO (Forsvarsdepartementet, 2022). Som et ledd i å styrke sikkerheten i Norge styrker vi også den sivile beredskapen. I Norge har vi et unikt totalforsvar som er en veldig stor ressurs for samfunnet ved kriser. I etterkrigstiden handlet totalforsvaret primært om stassikkerhet, men har nå hatt en dreining mot et samfunnssikkerhetsperspektiv. Ved å samle samfunnets ressurser i kriser, fra forsvar til sivile ressurser, gjør totalforsvaret oss bedre rustet til å håndtere alle typer trusler. Denne type samarbeid og resiliens er godt utviklet i Norge og har fått stor oppmerksomhet både i EU og NATO (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020).

Det å styrke eget forsvar og egensikkerhet er i tråd med den rådende teorien som har hatt mest innflytelse i internasjonale relasjoner. Realistene peker på at staten selv er den som er ansvarlig for sikkerhet innenfor nasjonale grenser. Utenfor statens grenser hevder realistene at det er et rådende anarki uten en sentral autoritet. I denne teorien hevder realistene at hver stat er ansvarlig for sin egen sikkerhet for å oppnå alle staters viktigste mål, å overleve. De mener også at man ikke kan overlate egen sikkerhet til andre aktører eller internasjonale institusjoner (Dunne & Schmidt, 2020).

På den ene siden kan man si at Norge er et lite land som vanskelig vil kunne forsvare seg mot et angrep uansett og at det er uønskelig å tilføre masse penger til forsvarssektoren. På den andre siden vil vi ved å styrke forsvar og beredskap

kunne være mer selvberget, og også knytte tettere relasjoner i alliansene vi i dag er medlemmer av.

Gjennom EØS-avtalen og NATO deltakelse og medlemskap har vi etablert et godt samarbeid. Norge har høy tillit både som samarbeidspartner og som energileverandør og vil fortsette å pleie dette forholdet i tiden fremover. Gjennom EØS-avtalen har vi en vetorett slik at vi har en viss påvirkningskraft over beslutninger som treffer Norge. Videre kan Norge selv velge å vedta sanksjonene som blir vedtatt i sin helhet, eller om de må tilpasses lokale forhold. Et særdeles viktig element er at man gjennom dette opprettholder de gode relasjonene vi har og er avhengige av. Å fortsette slik som i dag medfører god gjennomførbarhet ved at man gjennom allianser jobber mot en bedre energisikkerhet for Europa, og derigjennom også for Norge.

3.4. Oppsummering

Vi har i dag et godt samarbeid med EU gjennom EØS-avtalen og er medlem i NATO. EU har etter invasjonen av Ukraina vist seg som svært samlet og dyktige til å iverksette endringer raskt. Dette gjør at vesten og EU har håndtert det russiske gassvåpenet på en måte som de færreste hadde trodd mulig. Handlekraft i form av kraftige sanksjoner som vil påvirke Russland i lang tid fremover, og tilpasninger mot en endret EU med tanke på forsyningsikkerhet og energipriser. Norge er ikke medlem av EU, og på bakgrunn av dette har vi ikke bestemmelsesrett når beslutninger tas. Dette gjør at vi har mindre mulighet til å påvirke beslutningene, men på den andre siden har vi gjennom EØS-avtalen en vetorett vi ikke ville hatt som EU medlem. Dette gjør at vi derfor har noe selvbestemmelsesrett og samtidig får fordelene av EUs indre marked.

Som NATO medlem og ved at vi rustet opp forsvaret og totalforsvaret har vi en styrke sikkerhetspolitisk. NATO utvider seg til våre naboland og vi har et godt forhold til USA. Det er viktig for et lite land som Norge, men også noe som USA ønsker på bakgrunn av våre naturressurser og vår strategiske plassering i nordområdene. Videre er Norge høyt ansett i NATO og USA på grunn av høy militærfaglig kompetanse. På den andre side medfører et NATO-medlemskap også forpliktelser for Norge. Dersom NATO skulle havne i en konflikt vil Norge

bli en del av denne. Gjennom å fortsette som i dag styrker vi energi tilførselen til Norge og bygger redundans for perioder hvor vi ikke klarer å produsere nok energi selv. På den andre side vil dette ta noe tid, og vi vil derfor fortsatt oppleve en periode med høye strømpriser hvor statlig støtte vil være nødvendig. Ved å fortsette som i dag vil vi opprettholde den massive inntekten til staten fra salg av gass mens vi beholder et etisk fokus i prosessen, ved blant annet økonomisk støtte til Ukraina. Vi vil også opprettholde gode relasjoner til andre land i Europa, og hjelpe til med å bygge opp det Europeiske energimarkedet. På den måten vil effektene av det Russiske gassvåpenet på flere områder avta over tid og gjøre Europa mer stabilt og robust.

4. Handlingsalternativ 2. – Økt statlig styring

En alternativ strategi forhold til handlingsalternativ 1 – status quo kan være å øke den statlige styringen innen energisektoren slik EU har gjort. Med økt statlig styring kan staten på en enklere måte regulere, kontrollere og motvirke dagens effekter av det russiske gassvåpenet. Denne strategien kan også fremskynde forhold som en markedsmodell ikke vil gjort noe med før forholdet er økonomisk lønnsomt.

Hvis vi ser til EU, endret de strategi fra en liberal markedsmodell, til en strategi som har elementer fra både en robust markedsmodell og en statlig modell. Eksempler på et skifte fra den liberale markedsmodellen til en mer statlig modell er at EU gikk nesten helt bort ifra å importere gass fra Russland på tross av at den var rimeligst. EU gikk i stedet inn for å øke importen av gass fra Norge selv om gassen hadde en høyere innkjøpspris. EU vedtok videre å fornye og bygge ut eksisterende infrastruktur for gass og øke lagringskapasiteten for å unngå store svingninger i gass tilgangen under vinteren. Disse tiltakene ble gjort som midlertidige tiltak for sikre og opprettholde innbyggernes tilgang på gass og få jevnere energi priser. I tillegg valgte EU midlertidig å gi befolkningen strømstøtte på grunn av de høye elektrisitetsprisene. Det samme gjorde vår regjering både til husholdningene og til mindre virksomheter. Disse tiltakene svekket effekten av det russiske gassvåpenet og er eksempler på mer statlige styring i form av midlertidige reguleringer.

Etter invasjonen av Ukraina så vi også et EU som ble mindre liberal i tilnærmingen sin til energimarkedet, og vektla sikre energileveranser høyere enn før. EU innførte disse reguleringene som følge av at energi ble underlagt prinsippet om nasjonal sikkerhet. Disse tiltakene ser vi igjen i teorien om realismen og ikke i liberalismen (Dunne & Schmidt, 2020, s. s 138-141) (Dunne, 2019, s. s 103-114).

En av sanksjonene som EU innførte mot Russland er et pristak på kjøp av russisk olje og gass. EU innførte også en felles regulering av innkjøpsordningen for medlemslandene av gass. Dette er eksempler på midlertidige statlig styrte tiltak som motvirket det russiske gassvåpenet. Det som er spesielt i dette er at dette er tiltak som hadde vært umulig å diskutere innad i EU for 5 år siden. Grunnen til dette er at EUs marked var bygd på liberalistiske ideer der stater ble sett på som frie aktører. Den russiske invasjonen av Ukraina førte til endringer mot en mer realistisk tilnærming og påfølgende økning i gasspriser. Dette medførte at noen medlemsland tok til orde for å samarbeide om gassinnkjøp og på den måten få en bedre pris. Dette ble en realitet i oktober 2022 (Goldthau & Sitter, 2022) (Directorate-General for Energy, 2023). Samtidig er det også viktig å påpeke at EU ikke har en permanent fremtidig helhetlig strategi for energihandel (Goldthau & Sitter, 2022).

4.1. Måloppnåelse

Økt statlig styring av energisektoren vil gi staten økt kontroll over de norske energiressursene og større styring på prissetting av energi, både nasjonalt og ved eksport. For å nå målet om økt statlig styring kreves det endringer i dagens eierstruktur hvor staten overtar eierandeler fra private. I tillegg må man se på forpliktelsene til det indre marked.

Vi produserer og selger i dag elektrisitet på det frie markedet og tjener gode penger på dette. EU på sin side ser på dette markedet som lite tilfredsstillende i forhold til sine innbyggere og virksomheter da prisene er høye, noe som ikke gagnar forbrukerne. Som EU-kommisjonens president Ursula von der Leyen uttalte i sin tale om unionens tilstand den 14. september 2022 da hun erklærte at den liberale markedsmodellen er død, i hvert fall midlertidig.

«Elektrisitetmarkedet, som det fungerer i øyeblikket [...], er ikke lengre til gagn for forbrukerne» (Sitter, 2022c). Dersom vi regulerer salg av elektrisitet internt i Norge vil det gagne innbyggerne og på den ene siden kunne bli positivt mottatt. På den annen side vil det å bryte avtaler staten har inngått gå på tvers av dagens liberale tanke sett og kunne medføre misnøye blant våre handelspartnere.

For å begrense effektene av det russiske gassvåpenet kan det være hensiktsmessig å bistå EU med det økte energibehovet som har oppstått som følge av den reduserte tilgangen på gass fra Russland. Økt statlig styring kan således bidra til at staten får bedre kontroll med energiresursene og kan forhandle direkte med EU uten å måtte forholde seg til private aktører.

EU vil ha et behov for gass lenge, men behovet vil avta over tid, og behovet vil være relativt jevnt uten svingninger som kommer av EUs økte lagringskapasitet (Sitter, 2022a). Skal Norge fortsatt være en sikker leverandør av gass og energi til EU må en monitorere endringer innen energipolitikken som foregår i EU med hensyn til deres behov. Mest av alt for å unngå at EU etterspør noe vi ikke kan levere. Dette kan oppnås hvis staten øker styringen og regulering av energi produksjonen og leveransene til EU og garanterer for sikre leveranser.

4.2.Kostnad

Det vil kreve mye fra regjeringen å gjennomføre en endring fra dagens markedsmodell til en statlig styrt modell. Ved å innføre økt statlige styring for å kunne bedre nasjonens utfordringer innen energisektoren, må en belage seg på ulike kostnader når det gjelder å nå målene. Dette alternativet vil innebære både økonomiske- og politiske kostnader. Noen tiltak vil være lettere å gjennomføre enn andre.

En av de største økonomiske konsekvensene staten får er knyttet til oppkjøp av privat industri som følge av nasjonalisering. Den andre store økonomiske kostnaden vil være å bryte med inngåtte internasjonale avtaler for eksempel det frie energimarkedet og dermed forholdet til ACER (EU-organ som regulerer kjøp og salg av elektrisitet innen EU). Å bryte med EUs energimarked vil kunne utgjøre en politisk kostnad. Norge har valgt å knytte seg til EUs indre marked

gjennom EØS-avtalen. Dersom man velger å bryte EØS-samarbeidet og forlate det indre markedet vil dette kunne resultere i økonomiske kostnader gjennom tap av inntekter og tilgang til andre handelsområder. Det vil også kunne medføre en politisk kostnad i form av et dårligere samarbeid med EU (NHO, u.å.). En bedre flyt i energimarkedet kan medføre behov for utbygging av infrastrukturen som vil utgjøre en økonomisk kostnad. I tillegg må staten regulere prisnivået internt i Norge ut til forbruker. Dette vil medføre kortsiktig økonomiske kostnader til utbygging og mindre inntekter på forbrukt strøm internt i landet. På den andre siden vil kostnadene på sikt kunne falle og bli håndterbare. I tillegg vil lavere pris på elektrisitet til norske forbrukere føre til økt politisk inntekt (Olje-og energidepartementet, 2023).

Videre vil staten måtte beregne en del investeringskostnader over lang sikt knyttet til utvikling og tilgjengeliggjøring av ny teknologi i energiproduksjonen (Goldthau & Sitter, 2022). Dette for å sikre tilstrekkelig tilgang på energi til både hjemmemarkedet og til eksport, noe om igjen innebærer at vi får mindre overskudd på salg av energi. Når vi selger energi inn i regulerte markeder gjennom statlig styring av energien vil prisene bli satt politisk og ikke fritt. For å motvirke fall i inntjeningen fra slike regulerte markeder kan vi se til andre markeder utenfor de vi allerede er involvert i. Vi anser likevel dette som en kortsiktig kostnad, da vi regner med at det vil gå tilbake til normal handel så lenge vi garanterer for sikre leveranser. En slik tilnærming kan innebære en risiko for at man mister noen handelspartnere, noe som vil innebære tap og anses som en kostnad.

En kostnad på lengre sikt vil være EU sin RePowerEU strategi som medfører at de vil gjøre seg mindre avhengig av importert energi (Directorate-General for Energy, 2023) Dette kan medføre at EU også ønsker å gjøre seg mindre avhengig av norsk gass framover. Gass brukes i stor grad som energikilde i private hjem og av virksomheter i EU. Mye av dette behovet vil fortsette i fremtiden, men omfanget vil kunne avta opp mot virksomheter i EU. RepowerEU legger opp til å installere fornybare energikilder og andre energieffektiviserings tiltak i private hjem og hos virksomheter. Derfor antar vi at virksomhetene vil være raskere til å omstille seg enn private, da kostnadene knyttet til slik omstilling er store. Det er også viktig å

minne om at vi kun kan opprettholde dagens eksportmengde av gass til EU i 4-5 år til før nye kilder for gassproduksjon må på plass (Olje- og energidepartementet, 2023b). Dette vil kunne medføre at vi får en rask nedgang i gasseksporten og inntektene fra denne, noe som igjen vil kunne medføre økte kostnader knyttet til utvikling av nye forekomster og igangsetting av nye produksjonssteder (Olje- og energidepartementet, 2023b).

Ved å innføre en nasjonaliseringsmodell (Thomassen, 2023) vil staten ta styringen i energisektoren. Dette vil kunne medføre store politiske kostnader. De politiske kostnadene er her basert på at store tunge private aktører blir usikre på utsikter til profitt på egen produksjon og nasjonalisering vil kunne innebære store tap for dem. En risiko ved denne usikkerheten er at den kan skape grobunn for at private aktører benytter lobbyisme og påvirkningskampanjer, dette for å motvirke konsekvensene av en slik nasjonaliseringsprosess.

Regjeringen må ta høyde for å skaffe et flertall som gjør det mulig å endre og revidere lovverk som vil gjøre det mulig å gjennomføre strategien. Dette vil kreve bred enighet i Stortinget for å få gjennomført denne typen lovendringer. Her kan man se for seg at politiske kompromisser vil måtte inngås. Til slutt er det et spørsmål hvordan velgerne vil ta denne strategien. Her antar vi at den politiske kostnaden ikke blir avgjørende hvis det medfører at energiprisene internt i landet går ned.

4.3. Gjennomførbarhet

Når det gjelder politisk gjennomførbarhet ser vi at det kan medføre store kostnader. Det politiske landskapet er noe delt mellom de realistiske og de liberalistiske tankesettene som knyttes til energi leveranser mot det internasjonale markedet. Når det kommer til sikkerhets- og forsvarspolitik, er de fleste partier relativt enige i tilnærmingen staten utviser. Det er ikke like bred enighet om handel- og markedspolitik. Dette kan medføre en politisk kostnad ved at man må gi andre partier noe igjen for å støtte regjeringen innen energipolitikken.

Etter den russiske invasjonen i Ukraina, har EU endret sin liberalistiske holdning til kjøp og salg av energi til en mer realistisk holdning. De har gått fra å se på energi som en ren handelsvare, til å øke fokuset på sikre energileveranser. Samtidig har EU økt lagringskapasiteten på gass for å unngå store svingninger i beholdningen som kan skyldes kalde vintre eller sabotasje på infrastruktur (Sitter, 2022a). EU har videre fremmet en plan for å sikre EUs energibehov for fremtiden og vise hvordan EU kan imøtekomme deres energibehov på langsikt, og bli mer selvforsynte (Directorate-General for Energy, 2023).

EUs strategi medfører at de har endret sin holdning til energi fra å være en handelsvare til å være en nødvendighet. Derfor har EU innført en rekke tiltak som kan minne om økt statlig styring. Disse tiltakene vi ser EU tar i bruk ser vi også ofte i sammenheng med bruk av økt realisme fremfor deres foretrukne idelogi som er hentet i hovedsak fra liberalismen (Dunne, 2019, s. 104–106) (Dunne & Schmidt, 2020, s. 131–134). Økt statlig styring vil medføre en endring fra en liberalistisk til en mer realistisk holdning, slik det kan synes som også EU har gjort.

Arbeidet med å endre lovverk krever politisk flertall på Stortinget slik at regjeringens fremlagte forslag går igjennom og blir vedtatt som ny lov. Dette vil kunne innebære at regjeringen må tilby noe igjen på et annet område for å få gjennomslag for lovverk som fremmer økt statlig styring og eierskap i energisektoren. Statens interesser er allerede store i energisektoren. En utvidelse av det statlige eierskapet vil medføre politisk debatt, men kan være gjennomførbart da staten allerede har store eierandeler i sektoren.

Per i dag er Norge lagt innunder ACER og EU sin tredje markedspakke for regulering og salg av energi internt i EU. ACER som organ påvirker ikke prisene på det europeiske strømmarkedet, men regulerer lovverket og forståelse av dette (Molnes, 2021). Statlig styring vil ikke påvirke salget av energi så lenge EØS-avtalen opprettholdes. Skulle man derimot velge å bryte med EU vil situasjonen endre seg. Et brudd med EU vil vanskeliggjøre forholdet og kan medføre tap av tilgang til EUs indre marked. EUs indre marked utgjorde i 2019 75% av all Norges handel (Norge/EU handel, 2023). Et brudd med EU vil dermed være

krevende å gjennomføre, da det vil være svært kostbart både økonomisk og politisk.

Lovendringer som favoriserer staten i forhold til at oppkjøp kan lette på gjennomførbarheten når det kommer til hvordan private virksomheter skal forholde seg til den norske stat. På kort sikt kan et slikt tiltak føre til usikkerhet som igjen kan medføre at det blir mindre investeringer innen andre private sektorer. Denne usikkerhet kan også bidra til frykt for at staten vil kunne innføre endringer innen andre sektorer også. På den annen side vil dette kunne være midlertidig, dersom oppkjøpene kun omfatter energisektoren, gjennom at energi knyttes tettere opptil det å være en avhengighet enn en gode (Goldthau & Sitter, 2022).

De siste par årene har Norge hatt en betydelig inntekt på salg av energi. Dette er synlig gjennom at oljefondet har fått en verdiøkning som kan bidra til å lette den økonomiske kostnaden knyttet til nye oppkjøp. Måten man kommuniserer oppkjøpene på vil være av betydning for gjennomførbarheten. Dersom man omtaler oppkjøpene som investeringer fremfor kostnader vil dette kunne være lettere å gjennomføre. Det er viktig å kommunisere strategien om statlig styring innen energisektoren riktig til befolkningen. På den måten kan vi redusere faren for politisk risiko ved innføring av nye og endrede lover innen energisektoren (Bjelland & Nakstad, 2021, s. 90–93).

Ved å følge med på hvordan samfunnet forholder seg til temaet om energiproduksjon kan man på den ene siden unngå at enkeltsaker skaper så store bevegelser i befolkningen at det påvirker gjennomføringen av strategien med økt statlig styring. På den annen side kan dette også motvirkes ved å analysere konsekvensene av saker som kan inneholde særskilte politisk risikomomenter knyttet til energiproduksjon (Rice & Zegart, 2018, s. s 78-104).

4.4.Oppsummering

Vi ser et EU i dag som i større grad enn tidligere har startet med å regulere energihandelen, og et EU som er mer sentrert rundt selvhjelps prinsipper knyttet til defensiv realisme (Glaser, 2022, s. 21–24). Dette medfører at vi som en

energileverandør til det Europeiske markedet må tilpasse vår strategi for å kunne opprettholde våre sikre leveranser og opprettholde fremtidig energiproduksjon og handel med energi. Alternativ 2 – en økt statlig styring fremmer de endringer som tar høyde for en mer realistisk tilpassing og fremmer en mer statlig styrt energisektor. Dette medfører en endret kurs fra den liberalistiske markedsmodellen, og dette sikrer oss en mer forutsigbar intern prissetting på energi. Samtidig bidrar en slik endring til inntjening på den energien vi eksporterer i dag og for fremtiden. Videre vil en kontrollert utvikling av fremtidig energiproduksjon være mer bærekraftig enn den vi har i dag. Ulempene med denne modellen er at den vil ha noen utfordrende økonomiske kostnader knyttet til oppkjøp innen energisektoren og inngåtte avtaler knyttet til handel som kan påvirke gjennomførbarhet og gi høye politiske kostnader. Dette vil bli tydelig dersom man må bryte med EU og dermed mister tilgangen til det indre marked.

5. Handlingsalternativ 3. – Økt satsning på «det grønne skifte»

Krigen i Ukraina kan ha satt EUs «grønne skifte» på steroider skriver Nick Sitter og Andreas Goldthau i en artikkel i EconPol Forum (Goldthau & Sitter, 2022). Bakgrunnen for denne utsagnet er den enorme satsningen på fornybar energi blant europeiske land (Goldthau & Sitter, 2022). De store endringene drives frem både som et resultat av behovet for økt tilgang på energi, og et behov for å nå verdens klimamålsettinger.

Russland stod for mere enn 40% av gassleveransen og 27% av oljeleveransen til EU-landene i 2021. Det siste året har det meste av denne leveransen falt bort, og det er et stort press på EU for å fase ut russisk olje og gass. Europa vil ikke lenger være avhengig av et «aggressivt autokrati» (Bordoff & O’Sullivan, 2023). Norge har kompensert for mye av dette bortfallet. Gass har vært sett på som avgjørende viktig i overgangen fra fossile til fornybare energikilder. Det er stor usikkerhet til hvordan situasjonen vil utvikle seg og hvordan dette vil påvirke energipriser og den globale økonomien, dette gjør at energipolitikk nå underordnes sikkerhetspolitikk. Selv om krigen i Ukraina en dag tar slutt er det lite trolig at Europa kan basere seg på russisk gass i fremtiden, noe som igjen medfører et økt press på gass fra norsk sokkel (NOU 2023:3, s. 33).

Prisen på energi økte voldsomt som følge av krigen og Russlands bruk av gassvåpenet. Det ustabile prismarkedet grunnet den politiske uroen har i Norge medført store utfordringer både for private husholdninger, industri og bedrifter. Det er derfor nødvendig å iverksette tiltak for å få økt kontroll med energiprisene. Et raskere «grønt skifte» kan være en viktig strategi for Norge og Europas energisikkerhet dersom vi skal nå målet om tilstrekkelig tilgang på energi til en akseptabel pris.

5.1.Måloppnåelse

Tilgang på energi er helt avgjørende i vårt moderne samfunn. Energisikkerhet oppnås når det er energiressurser nok til å dekke energibehovet (Raphael & Stokes, 2022, s. 363). Behovet for energi er økende og vil sannsynligvis fortsette å øke i overskuelig fremtid (Raphael & Stokes, 2022, s. 364). Statnett har anslått at Norge kan stå overfor et energiunderskudd allerede i 2027 (Malkenes & Lea, 2023). Dette medfører at vi må sikre tilgang på energi, og for å dekke det økende energibehovet fremover er det avgjørende å se på flere alternative energikilder. Kraftbalansen er videre viktig for å oppnå konkurransedyktige priser på energi (NOU 2023:3, s. 10). Å satse på alternative energikilder er ikke nytt. Da Winston Churchill tok den historiske beslutningen om å endre energikilden for engelske krigsskip fra kull til olje gjorde dette at britene ble avhengig av persiske olje leveranser. Energisikkerhet ble dermed et spørsmål om nasjonal strategi. Churchills respons var som følger: «safety and certainty in oil lie in variety and variety alone» (Yergin, 2006).

En variert satsning på flere energikilder for å møte fremtidens energibehov er i tråd med regjeringens strategi. Olje- og energiminister Terje Aasland holdt en tale på OG21 forum hvor han snakket om Norge som olje- og gassnasjon og betydningen av Norge som en stabil, forutsigbar og pålitelig part i energisektoren, både nå og i fremtiden. Sanksjonene mot Russland gjør at landet ikke lenger er energileverandør til Europa på samme måte som tidligere. Dette har medført energiknapphet som igjen har resultert i økte sosiale forskjeller og spenninger inn i viktige næringer og industrier som betyr mye for folks trygghet. Dagens regjering ønsker å bygge «ny grønn energi på skuldrende til den eksisterende». De ønsker å utvikle norsk olje- og gassnæring i samarbeide med Europa for kunne

fortsette å forsyne Europa med energi. I tillegg ønsker de å satse på fornybar energi som havvind og bidra til utvikling av et marked for hydrogen i Europa (Olje- og energidepartementet, 2022b). Den norske satsningen er i tråd med EUs REPowerEU plan. Den handler blant annet om hvordan EU skal gjøre seg uavhengig av russisk gass, øke satsning på fornybar energi og legge til rette for energieffektivitetstiltak (Stortinget, 2022).

Norges satsning på havvind er i tråd med andre europeiske land. Nederland ønsker å doble sin produksjon av havvind innen 2030. Belgia, Danmark, Sverige og Tyskland ønsker å gjøre Nordsjøen om til en grønn kraftstasjon. Tyskland har ellers en målsetting om at 80 prosent av energien skal komme fra fornybare kilder innen 2030 (Goldthau & Sitter, 2022). Den økte satsningen på «det grønne skiftet» er positivt for miljøet og for Europas uavhengighet. På den annen side vil Norge bli mindre attraktiv som energileverandør fordi flere blir selvforsynt med energi, noe som igjen vil kunne påvirke etterspørselen og derav energiprisene.

90 prosent av all kraftproduksjon i Norge kommer i dag fra vannkraft som er en stabil og fleksibel energikilde. Halvparten av Europas magasinkapasitet ligger i Norge, noe som bidrar til å styrke Norges posisjon som stabil leverandør av energi (Statkraft, 2023). Solkraft og kjernekraft er andre kilder til energiproduksjon. Kjernekraft er svært omstridt blant annet på grunn av frykten for atomulykker. Kjernekraft er tilnærmet utslippsfri og kan sammenlignes med kraftproduksjon fra fornybare kilder (Hofstad, 2023). Norge benytter ikke kjernekraft til energiproduksjon pr. i dag, men det har vært diskusjoner om å etablere mindre kjernekraftverk for å møte fremtidens økte etterspørsel av energi (Valle, 2023). Solenergi benyttes foreløpig i mindre skala i Norge, og kanskje først og fremst som alternativ energikilde der det ikke er tilgang på strøm via ledningsnett og ved andre mindre virksomheter. Storskala solkraftanlegg krever store arealer og det er foreløpig liten erfaring og kunnskap om miljøpåvirkningene. Solkraft står i dag kun for én promille av den totale kraftproduksjonen (NOU 2023:3, s. 54).

Løsningen på det økte energibehovet ligger ikke bare å øke produksjon og tilgang, men også å disponere den energien vi har på en bedre måte. Vi må utnytte ressursene bedre. For å sitere EUs REPowerEU plan: «Å spare energi er den

billigste, sikreste og reneste måten å redusere vår avhengighet av import av fossilt brensel fra Russland» (European Commission, 2022). Planen inneholder et forslag om å øke energisparingen fra 9 til 13 prosent fra 2020 til 2030 (NOU 2023:3, s. 58). En fordel med norsk vannkraft er at den er regulerbar ved at man kan justere hvor mye vann som slippes gjennom turbinene ut ifra behov. Ved å modernisere dagens vannkraftverk vil man raskere kunne starte og stoppe kraftverkene og på den måten både få mer effekt, samtidig som de kan fungere som reservelager når det er behov for økt effekt (Statkraft, 2022c). En positiv effekt ved de høye strømprisene det siste året er at det har stimulert til et lavere forbruk. Norge har tradisjonelt hatt langt lavere strømpriser enn resten av Europa, noe som har medført at vi ikke har vært like flinke til å spare strøm i norske husholdninger. Dette har nå endret seg og de fleste har fått et langt mer bevisst forhold til bruk av strøm. Mens store deler av Europa benytter gass som oppvarmingskilde er strøm hovedkilden til oppvarming i Norge. Dette har medført at de høye strømprisene har rammet norske husholdninger ekstra hardt. Også i industrien tvinger strømprisene frem effektiviseringstiltak og behov for alternative energikilder. Energikommisjonen foreslår derfor i sin rapport at myndighetene må bistå med en koordinert innsats gjennom en handlingsplan for energieffektivisering. Planen skal bidra til god forsyningssikkerhet for energi og effekt (NOU 2023:3, s. 11).

Den globale oppvarmingen er i dag en av de største utfordringene for miljøet. Det er en internasjonal konsensus om at den globale oppvarmingen må holdes under 2 grader for å unngå meget alvorlige klimaendringer. Det viktigste tiltaket i denne forbindelse er å redusere utslippene av klimagass (Vogler, 2020, s. 396). «If everyone were to enjoy the current lifestyle of those in the developed countries, more than three additional planets would be required» (Vogler, 2020, s. 388). Satsningen på fornybar energi blir dermed svært viktig for å nå 2 graders-målet. Ettersom dette er et globalt problem, vil energi fra fornybare kilder bli mer attraktivt. Det er inngått flere internasjonale avtaler for å sikre en mer bærekraftig fremtid. En av de viktigste er kanskje Parisavtalen, som er «den første globale klimaavtalen som er juridisk bindende og reelt forpliktende for alle land». Avtalen har som hovedmål å begrense den globale oppvarmingen gjennom bestemmelser om utslippsreduksjoner, klimatilpasning og støtte til utviklingsland for omstillingen til lavutslippsutvikling (Klima- og miljødepartementet, 2021).

Norsk oljeutvinning har lenge vært en kampsak blant miljøvernorganisasjoner, spesielt på grunn av klimagassutslippene som forsterker drivhuseffekten, som igjen fører til global oppvarming og klimaendringer (FN-sambandet, 2023). Dette tvinger frem en satsning på fornybar energi. Å satse på fornybar energi er i tråd med FNs bærekraftsmål, en langsiktig plan som skal utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Planen gjelder alle land i hele verden. Norge utnytter landets olje- og gassressurser og eksporterer til utlandet, dette er problematisk i forhold til bærekraftsmålene om å bevare økosystemer og naturmangfold og stoppe klimaendringene (FN-sambandet, 2023). Gjennom Parisavtalen har Norge forpliktet seg til å kutte klimagassutslippene med 55 prosent sammenlignet med utslippene i 1990. Klimamålene er videre forankret i Klimaloven fra 2017 som sier at Norge skal være et lavutslippssamfunn innen 2050 (NOU 2023:3, s. 62–63).

For å sikre kraftbalansen i Norge må vi bygge ut mer kraftproduksjon, dette er viktig både for å trygge forsyningssikkerheten og oppnå konkurransedyktige priser (NOU 2023:3, s. 10). Bruk av alternative energikilder vil på den ene siden bidra til at Norge får en mer stabil og energiproduksjon samtidig som klimamålene ivaretas. På den annen side bidrar flere alternative kilder til økt motstandskraft og gir oss en «sikkerhetsmargin» ved at vi får en buffer mot store endringer og lettere kan veksle mellom ulike energikilder (Yergin, 2006). Det grønne skifte fremstår derfor som en riktig vei å gå, men det kommer ikke uten kostnader.

5.2.Kostnad

«There needs to be a continual flow of investment and technology in order for new resources to be developed» (Yergin, 2006). Overgangen fra fossil til fornybar energi er tidkrevende og medfører store investeringer i ny teknologi. På den annen side går utviklingen raskt, noe som medfører at prisene går ned (Statkraft, 2022a). En av de største satsningsområdene i overgangen fra fossil til fornybar energi er elektrifisering av bl.a. industri og transportsektoren. IEA anslår at dersom verden skal nå sitt null utslippsmål innen 2050, må 50 prosent av verdens energiforbruk baseres på elektrisitet (Bordoff & O’Sullivan, 2023).

Norge har satset på elektrifisering av transportsektoren gjennom målrettede tiltak (NOU 2023:3, s. 87). Ulempen med den økte elektrifiseringen er at energibehovet øker. Norge har som mål å fase ut fossile privatbiler og har satset på økonomiske insentiver som reduserte bomavgifter og momsfristak ved kjøp av elbil for å lykkes med denne målsettingen. En omlegging av transportnæringen til elektrisitet fordrer store investeringer for virksomhetene. Batterikapasitet er i stadig utvikling, men er fortsatt en begrensende faktor. Elektrifisering av fly- og skipstrafikken vil medføre store klimamessige gevinster i reduserte utslipp, men igjen vil det kreve store investeringer (NOU 2023:3, s. 87). Etter hvert som andelen elbiler har økt har fordelene blitt redusert, men andelen elbiler har økt fra 0,1 prosent i 2008 til 20,6 prosent i 2022 (Tjernshaugen & Halleraker, 2023). Denne satsningen har ikke bare vært en økonomisk kostnad, men også en politisk kostnad for å forsvare den økte pengebruken som kun kommer noen til gode. Det har vært debatt hvorvidt elbilene er så miljøvennlige som politikerne har fremsatt det som. Her har nedbryting av batterier og avhengigheten til Kina som leverandør av komponenter som er viktig i batteriproduksjonen vært hyppige diskusjonstema.

Equinor har søkt om å få elektrifisere sitt LNG-anlegg på Melkøya. Dette vil kreve svært mye elektrisitet, noe som igjen skaper bekymring for strømmangel nord i landet. Motstanderne mener Equinor bør vurdere gasskraftverk med fangst og lagring av CO₂ (CCS) i stedet. Dette mener Equinor er en langt dyrere løsning en elektrifisering (Larsen, 2023). Dette eksempelet viser at det kan være krevende å finne gode løsninger som både ivaretar både miljø og lønnsomhet.

Olje- og gassproduksjon har gitt Norge store inntekter og gjort oss til den velferdsnasjonen vi er i dag. Oljefondet har gitt oss betydelig økonomisk sikkerhet som har gjort oss bedre rustet til å stå i ulike kriser enn mange andre land. Strømstøtten regjeringen innførte som tiltak til de høye strømprisene er et relevant eksempel i denne sammenheng. Russlands bruk av gassvåpenet medførte at Norge ble en enda viktigere gassleverandør til Europa, med påfølgende økte inntekter. Det vil kunne være en politisk kostnad å iverksette tiltak som gjør at vi på sikt mister disse inntektene. Olje- og gassinntektene er på den ene siden viktig for å opprettholde velferdsstaten, på den annen side utgjør dagens produksjon en miljøutfordring. Dette har medført debatt både om fortsatt oljeboring på

eksisterende felt og oljeleting i nye området. Overgang til fornybar energi vil ta tid og i mellomtiden er Europa avhengig av norsk olje og gass. Dersom Norge skal opprettholde sine ambisjoner om å være en pålitelig leverandør av olje og gass til Europa vil det være utfordrende å redusere dagens produksjon.

Norge både eksporterer og importerer energi gjennom tilknytningen til EUs indre marked. Å være integrert i et felles energimarked har positive og negative sider. Prisene på energi vil være avhengig av tilbud og etterspørsel noe som kan gjøre at systemet responderer bedre på overaskende endringer (Bordoff & O'Sullivan, 2023). Da strømprisene var på sitt høyeste vinteren 2023 oppstod det debatt om hvorvidt Norge burde være en del av det indre markedet eller heller gå for en økt statlig styring. Resten av Europa hadde tilsvarende høye energipriser og flere land måtte finne støtteordninger til sine innbyggere. Regjeringens argumenter var da at dette var en viktig forsikring mot fremtidige endringer og gjennom det indre markedet ville Norge være sikret energi ved underskudd i egen produksjon. Å være tilknyttet et felles marked medfører at man rammes av hendelser utenfor eget marked, på den annen side fordeles belastningen på flere (Bordoff & O'Sullivan, 2023).

EU har stått samlet om politiske og økonomiske sanksjoner for å støtte Ukraina i krigen med Russland. Dette medfører at Russland står igjen med få utenrikspolitiske- og handelspolitiske virkemidler. I et forsøk på å svekke dette samarbeidet har Russland valgt å strupe gasseksporten. Etter hvert som Europa blir uavhengige av russisk gass øker muligheten for at Russland vil søke å ramme energileveranser fra andre land (Etterretningstjenesten, 2023, s. 17). Europeisk avhengighet av norsk energi setter Norge i posisjon til å være ett av disse landene. Basert på siste års utvikling har Norge blitt en mer synlig trussel for Russland. Når Sverige og Finland blir medlemmer av NATO vil Norge knyttes direkte til Østersjøregionen. Dette er et viktig område for Russland som dermed vil tillegge norske havområder, territorium og infrastruktur økt betydning. Norges geopolitiske verdi knytter seg dermed både til geografi og europeisk avhengighet av norsk energi. «Et slikt syn på norske mål vil ligge til grunn for russisk virkemiddelbruk i fred, krise og krig» (Etterretningstjenesten, 2023, s. 32). Her vil

Finland, og på sikt Sveriges NATO medlemskap medføre at Norges forsvarsevne styrkes gjennom et styrket nordisk forsvar.

«Det grønne skiftet» vil langt på vei bidra til å dekke det økte behovet for energi, både i forbindelse med overgang til fornybare energikilder og for å kompensere for den økte etterspørselen, men det vil koste, både økonomisk og politisk. Det er derfor interessant å se på hvilke mekanismer som er aktuelle for å lykkes med gjennomføringen av «det grønne skifte» for å bedre energisikkerheten både nasjonalt og globalt.

5.3. Gjennomførbarhet

En overgang til det «grønne skiftet» vil bidra til økt energisikkerhet ved tilgang fra flere kilder og økt tilførsel. Endringer i markedet vil igjen ha påvirkning på energiprisene. Norge og Europa har ulikt utgangspunkt for omstilling til «det grønne skiftet» (NOU 2023:3, s. 57). I Europa må kraftsektoren gjennom en storstilt omlegging når den fossile kraftproduksjonen skal erstattes med fornybar kraftproduksjon basert på sol og vind (NOU 2023:3, s. 9). I Europa dominerer fortsatt kraftproduksjon basert på kull-, gass og kjernekraft. Norge har den høyeste andelen av fornybar strøm i Europa og ligger dermed allerede langt fremme i «det grønne skiftet» (Tuset, 2023). Forandringer i kraftsystemene rundt oss medfører at Norges samarbeid med Europa endres, og EUs klima- og energipolitikk er med på å drive utviklingen fremover (NOU 2023:3, s. 57). Som en del av EUs indre marked blir dermed EU landene viktige medspillere i omleggingen. På bakgrunn av de ulike forutsetningene for overgang til fornybar energi kan medlemslandene være både drivere og bremseklosser i utviklingen av EUs politikk fremover (NOU 2023:3, s. 59).

Norge er i dag knyttet til det europeiske strømmarkedet og prisene på strøm følger dermed av svingninger i dette markedet. Det betyr at det er lite Norge alene kan gjøre for å påvirke prisene på kort sikt. Bedre nasjonal kontroll over strømprisene vil dermed henge sammen med graden av statlig styring. Det er ikke bare Norge som treffes av de høye strømprisene, og EU kommisjonens leder uttalte høsten 2022 at den voldsomme stigningen i strømprisene viser begrensningene i hvordan strømmarkedet er designet. Hun varslet samtidig behov for en strukturell reform

av strømmarkedet (NTB, 2022). Det kan derfor synes som det er vilje i EU til å iverksette tiltak for å bøte på de høye strømprisene og at dette kommer Norge til gode som en del av dette markedet.

En satsning på havvind og hydrogen som regjeringen legger opp til vil gi mer energi, men det har også noen utfordringer. Utbygging av havvind er både teknisk krevende og betydelig mer kostbart enn å bygge på land (Statkraft, 2022b). Videre krever dette konsesjoner som utgjør en sentral del av ledetiden i utbyggingsprosjekter, ikke bare i Norge, men også i Europa. EU-kommisjonen har derfor foreslått effektivisering av konsesjonsbehandlingen som et viktig tiltak i «REPowerEU» planen (NOU 2023:3, s. 128–131). Statkraft har estimert at det vil ta nærmere ti år før de norske havvindprosjektene er realisert. På den ene siden har vi et stort potensial i å bygge ut vindkraft til havs. På den annen side er havvind en energikilde som er sårbar for klimaendringer, fordi det kan bli mindre vind som følge av endringer i temperaturen i atmosfæren som generer vind (Bordoff & O’Sullivan, 2023). I etableringen kan vi benytte erfaringene fra offshorenæringen som landet har skaffet seg gjennom å bygge store oljeinstallasjoner til havs (Statkraft, 2022b). Utbygging på land har møtt motstand fordi det påvirker dyreliv og nærmiljøet til de som bor i nærheten av vindmøllene. Europas hittil største landbaserte vindkraftprosjekt på Fosen i Trøndelag er et eksempel på dette. Her mente reieiere i området at vindmølleparkene ødela beiteområder og krenket urfolkets rett til kulturutøvelse. Reieierne fikk i 2021 medhold av Høyesterett som mente samenes rettigheter var krenket og mente vedtaket om bygging var ugyldig (Norum et al., 2023).

Norge har blitt en enda viktigere leverandør av energi til Europa som følge av krigen i Ukraina og frakoplingen fra russisk olje og gass. Olje- og energiministeren påpekte i et innlegg i Dagsavisen 25. oktober 2022 viktighetene av å finne løsninger på tvers av landegrensene for å sikre kraftforsyningen og nå klimamålene (Olje- og energidepartementet, 2022a). Norge har allerede forpliktet seg til et samarbeid med landene rundt gjennom Nordsjøavtalen fra 1987, som er en miljøavtale mellom de åtte Nordsjølandene Norge, Sverige, Danmark, Tyskland, Nederland, Belgia, Frankrike og Storbritannia (Toldnæs & Andersen, 2023). Gjennom dette samarbeidet vil Norge hente erfaringer spesielt fra Danmark

som er et foregangsland når det gjelder havvind (Olje- og energidepartementet, 2022a). En felles nordisk satsning på havvind vil kunne gi synergieffekter ved etablering, men det kan også oppstå konflikter om tilgang når flere skal dele på de samme ressursene. Når flere land skal levere energi fra samme kilde til samme marked vil det kunne bli behov for både samarbeidsavtaler og regulering.

Klimamålene og de internasjonale forpliktelser gjennom Paris avtalen, EØS-avtalen og Nordsjøsam arbeidet er viktige drivere i omleggingen til «det grønne skiftet». Spørsmålet er om det er tilstrekkelig. Vi har sett at omlegging fra fossile til elektriske biler har lyktes gjennom økonomiske insentiver. Hvorvidt det er like enkelt å få til en omlegging i industrien er et større spørsmål. Her kan juridiske virkemidler og regulering være aktuelle tiltak. Forurensningsloven stiller f.eks. krav til utslipp. Byggeindustrien har fått miljøkrav for å sikre mer energieffektive bygg (NOU 2023:3, s. 93). En annen utfordring i dag er utviklingen i kraftnettet. Ved økt elektrifisering vil det bli økt behov for distribusjon og her er kapasiteten et hinder for utvikling og utbygging. Industrien i Norge har oppgitt nettilgang som den viktigste barrieren for nyetablering ifølge Oslo Economics, 2022 (NOU 2023:3, s. 19).

Andre faktorer som påvirker energisikkerhet, er lagringskapasitet og distribusjonssystemer (Yergin, 2006). Som en del av det indre marked må Norge ivareta sine forpliktelser til sine handelspartnere. Tyskland har importert mellom 45 og 70 prosent av gassen fra Russland de siste årene. Nå får Tyskland gass fra Norge i stedet. I tillegg til å få gass via gassrørledninger får de nå flytende gass/LNG via skip. Dette har medført at Tyskland har måttet etablere anlegg for å ta imot LNG (NRK, 2022) (BI. Modul 3, dag 1). På samme måte vil både Norge og våre samarbeidsland måtte utvikle infrastruktur for å eksportere og importere energi. Her kan det internasjonale samarbeidet i EU være en viktig bidragsyter, da REPowerEU planen har «investeringer i et integrert og tilpasset infrastrukturnett for gass og elektrisitet» som et av sine foreslåtte hovedsatsninger (NOU 2023:3, s. 58).

Gjennom utenlandsforbindelser er Norge i dag koblet til andre nord europeiske land som Tyskland, Nederland og Storbritannia for å styrke forsyningssikkerheten

(NOU 2023:3, s. 168). I dagens sikkerhetspolitiske situasjon vil det være nødvendig å sikre infrastrukturen. Å beskytte gassrør er en krevende og ikke umulig oppgave, noe sabotasjen på Nord Stream 1 og 2 viser. Å beskytte skip som frakter LNG vil være en mer overkommelig oppgave. Norske olje- og gassinstallasjoner har fått betydelig mer oppmerksomhet og det har blitt langt viktigere for Norge, ikke bare olje- og gasselskapene, å beskytte disse. Utbygging av strømmettet må også sikres, både mot klimapåvirkning og uønskede handlinger. Den økte digitaliseringen av infrastruktur krever sikringstiltak for å beskytte mot digitale trusler/ cyberangrep. Sikring av infrastruktur til utlandet krever internasjonalt samarbeid, noe man har erfaring med gjennom tilknytningen til både EU og NATO.

Den krevende situasjonen i Europa har forsterket Norges posisjon som en stabil og pålitelig leverandør av gass, noe som har skapt tette bånd til allierte og partnere i Europa (Statsministerens kontor, 2022). Norge har med dette lagt grunnlaget for et samarbeid det kan bygges videre på i omstillingen til «det grønne skiftet».

6.4.Oppsummering

En økt satsing på «det grønne skiftet» vil gi Norge økt energisikkerhet ved at det produseres tilstrekkelig energi, både til hjemmemarkedet og til eksport. Norge vil da kunne oppfylle sine forpliktelser til det internasjonale markedet, primært i Europa. Klimautfordringene er med på å tvinge frem en dreining fra fossil til fornybar energi. Hvorvidt det grønne skifte bidrar til økt kontroll over energiprisene er vanskelig å spå, men forventningene til den raske utviklingen tilsier at man på sikt vil kunne få mer stabile og konkurransedyktige priser med en bedre energibalanse. En omlegging er både tidkrevende og kostbar. Bruk av elektrifisering i omleggingen vil på den ene siden være en viktig bidragsyter, men medfører på den annen side et økt energibehov. Dagens samarbeid gjennom EØS-avtalen er en viktig driver i omleggingen til fornybar energi, men det har også noen utfordringer da utgangspunktet for omstilling varierer mellom medlemslandene, mens Norge allerede får det meste av energien fra fornybare kilder. Effektene av gassvåpenet som spesielt har rammet Europa har derimot bidratt til flere insentiver gjennom EU samarbeidet som bidrar i positiv retning og viser hvordan man kan stå sterkere sammen. Hvis vi ser hvilken rivende digital

utvikling som skjedde i lys av pandemien, når mennesker ikke kunne møtes, er det nærliggende å se på hvordan store kriser tvinger frem endringer. Nick Sitter og Andreas Goldthau har kanskje rett når de uttaler at krigen har satt «det grønne skiftet» på steroider.

7. Anbefaling

I denne oppgaven har vi vurdert tre ulike handlingsalternativer Norge kan benytte for å sikre tilstrekkelig energi til en akseptabel pris. Handlingsalternativene, status quo, økt statlig styring og økt satsning på «det grønne skiftet» er vurdert ut ifra kriteriene: måloppnåelse, kostnad og gjennomførbarhet.

En status quo tilnærming baserer seg på et fortsatt samarbeid med EU gjennom EØS-avtalen og et fortsatt medlemskap i NATO. Dette gir Norge både økonomisk og sikkerhetspolitisk trygghet, spesielt med tanke på at vi er et lite land.

Tilknytningen til EU gjennom EØS-avtalen gir Norge tilgang til EUs indre marked, noe som styrker handelssamarbeidet med Europa. Norge både kjøper og selger energi og da er denne avtalen viktig for å sikre kraftbalansen.

Medlemskapet i NATO sikrer oss alliert bistand til å forsvare både land og havområder. Et felles europeisk kraftmarked vil kunne bidra til mer stabile kraftpriser når tilbud og etterspørsel blir mer proporsjonale. Utfordringen kan være at vi får noe mindre kontroll over egne energiresurser ved å ha forpliktet oss til et felles marked. Gjennom EØS-avtalen har vi forpliktet oss til å følge regler som vedtas i EU, men vi får ikke delta i beslutningsprosesser. Vi har derimot en reservasjonsrett som gir oss noe fleksibilitet til hvilke regler vi må følge, samtidig som vi nyter godt av fordelene ved å være en del av det indre marked. Norge har tjent mye penger på å selge gass til Europa etter at sanksjonene mot Russland ble innført og har dermed befestet sin posisjon som en viktig energileverandør til Europa. Dette er med på å knytte oss tettere til det indre marked, som igjen gjør at det vil være krevende å koble seg fra EU/ EØS samarbeidet.

Et annet alternativ til status quo er å vurdere økt statlig styring. Et slikt handlingsalternativ vil gi staten en større råderett over egne energiresurser, inkludert energipriser. Oljeselskaper som var statlig eid da Norge først fant olje og gass er nå helt eller delvis privatisert. Dersom man skal gå for økt statlig styring

kan det være aktuelt for staten igjen å overta større deler av eierskapet for å sikre styringsrett. Dette vil på den ene siden kunne bli en enorm økonomisk belastning i tillegg til at det vil være en politisk utfordring. På den andre siden vil det sikre råderett over ressursene, og regjeringen vil da kunne regulere energisektoren bedre og mer etter nasjonens behov. En slik råderett kan være krevende å gjennomføre da det vil kreve lovendringer og bevilgninger. Statlig overtakelse vil kunne få konsekvenser for handelssamarbeidet med EU. EUs strategi medfører at de har endret sin holdning til energi fra å være en handelsvare til å være en nødvendighet. Derfor har EU allerede innført en rekke tiltak som kan minne om økt statlig styring. Et brudd med EØS-avtalen vil medføre store økonomiske og politiske konsekvenser og være krevende å gjennomføre.

En økt satsning på «det grønne skiftet» basert på flere energikilder vil medføre et mer robust energimarked, ved at det sikrer energi fra flere kilder. En bedre kraftbalanse påvirker energiprisene og kan således bidra til målet om energi til en akseptabel pris. Overgangen til fornybar energi krever stor grad av elektrifisering, både i private husholdninger og i industrien. Kostnadene ved dette medfører økt tilgang på energi, som kan igjen kan medføre energiknapphet. Norge får allerede mye fornybar energi fra vannkraft og har kommet langt når det gjelder omlegging fra fossile til fornybare energikilder i transportsektoren, det er derfor begrenset hvor mye mer fornybar energi vi kan produsere uten store kostnader. Regjeringen ønsker videre å satse på havvind, noe det ligger godt til rette for gjennom Nordsjøsam arbeidet, men det krever konsesjonsbehandling som er tidkrevende. Videre tar det tid å bygge nye installasjoner. I samarbeid med EU satses det på energieffektivisering og fornybar energi, både for å sikre tilgang på energi og for å motvirke den globale oppvarmingen. Samarbeidslandene har derimot noe ulikt utgangspunkt for omlegging til «det grønne skiftet» noe som kan medføre forsinkelser i omleggingen. Et felles energimarked krever lagringskapasitet og infrastruktur til distribusjon. Som vi har sett med sabotasjen av Nord Stream 1 og 2 er dette infrastruktur det kan være krevende å beskytte. Det er fortsatt behov for å utvide både rørledningskapasitet og mottaksinstallasjoner for gass og LNG, noe som krever samarbeid med mottakslandene.

De tre handlingsalternativene har alle sine styrker og svakheter. Status quo er det alternativet som medfører færrest endringer ved at man fortsetter som i dag. Gjennom samarbeidet med EU og NATO bidrar vi til et fellesskap samtidig som vi fordeler kostanden med våre alliansepartnere. EU har på grunn av krigen i Ukraina innført tiltak som minner om statlig styring. Ved å velge status quo vil vi dermed få noen av fordelene med statlig styring, men vi slipper flere av de økonomiske og politiske kostnadene. Norge har kommet langt i overgangen fra fossil til fornybar energi. Med den økte satsningen fra EU blant annet gjennom REPowerEU vil Norge være en viktig pådriver til et grønt skifte i hele Europa, samtidig som vi vil kunne dra fordeler av et felles samarbeid i den videre utviklingen av fornybar energi. Utviklingen i EU både når det gjelder dreiningen fra markedsstyrt til et mer planstyrt energimarked, og en raskere overgang til fornybar energi medfører at vi ved å velge status quo samtidig får med elementer fra de andre handlingsalternativene. Vi kan derfor se for oss at status quo er i endring mot en type «status quo pluss». På bakgrunn av dette fremstår alternativet status quo som det beste alternativet for å nå hovedmålet, å sikre tilstrekkelig energi til en akseptabel pris. Status quo vurderes dermed som det beste handlingsalternativet regjeringen kan benytte for å motvirke effektene av det russiske gassvåpenet.

Litteraturliste

- ACER. (2023). *About ACER*. Acer European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators. <https://www.acer.europa.eu/the-agency/about-acer>
- Bach, D., & Fraser, S. A. (2023, februar 12). *Russiske fartøy leverte fisk for 1,9 milliarder i 2022*. E24.no. <https://e24.no/i/BWbabv>
- Baylis, J. (2020). International and global security. I *The globalization of world politics: An introduction to international relations* (Eighth edition., s. 240–255). University Press.
- Bjelland, B., & Nakstad, E. R. (2021). *Beredskap, kriseledelse og praktisk skadestedsarbeid: En lærebok for helse- og beredskapspersonell på strategisk, operasjonelt og taktisk nivå* (2. utgave.). Gyldendal.
[https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:999920149388502202"&mediatype=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Bordoff, J., & O'Sullivan, M. L. (2023, april 10). The Age of Energy Insecurity. *Foreign Affairs, May/ June 2023*.
- Cox, Michael. (2020). From the end of the cold war to a new world dis-order? I *The globalization of world politics: An introduction to international relations* (Eighth edition., s. 70–83). University Press.
- Directorate-General for Energy. (2023, mars 8). *Action and measures on energy prices*. https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/action-and-measures-energy-prices_en
- Dunne, T. (2019). *Liberal internationalism* (8th utg.). Oxford University Press.
- Dunne, T., & Schmidt, B. C. (2020). Realism. I *The globalization of world politics: An introduction to international relations* (Eighth edition., s. 130–144). University Press.

- Engvik, I. V. (2022, juni 3). *Russisk eksipresident: Dette var trolig siste dråpen*.
<https://www.abcnyheter.no/a/195849837/>
- Etterretningstjenesten. (2023, mars 14). *Fokus 2023*. Etterretningstjenesten.
<https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/innhold>
- Etterretningstjenesten. (2022). *Fokus 2022, Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus>
- Etterretningstjenesten. (2023, mars 14). *Fokus 2023*. Etterretningstjenesten.
<https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/innhold>
- European Commission. (2022, mai 18). *REPowerEU: Rimelig, sikker og bærekraftig energi for Europa*. Commission.Europa.Eu.
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_en
- European Commission. (2023, mars 23). *Commission outlines options to mitigate high energy prices* [Text]. European Commission - European Commission.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1936
- FN-sambandet. (2023, januar 19). *FNs bærekraftsmål*. www.fn.no.
<https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>
- Forsvarsdepartementet. (2022, mars 18). *Regjeringen med strakstiltak for å styrke Forsvaret* [Nyhet]. Regjeringen.no; regjeringen.no.
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-med-strakstiltak-for-a-styrke-forsvaret/id2904668/>
- Freedman, L. (2018). *The future of war: A history*. Penguin Books.
- General Secretariat of the Council. (2023, mars 1). *EU sanctions against Russia explained*.

- <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>
- Glaser, C. L. (2022). Realism kap 2. I *Contemporary security studies* (Sixth edition). Oxford University Press.
- Goldthau, A., & Sitter, N. (2022). *Whither the Liberal European Union Energy Model? The Public Policy Consequences of Russia's Weaponization of Energy*. CESIFO Network.
- <https://www.cesifo.org/en/publications/2022/article-journal/whither-liberal-european-union-energy-model-public-policy>
- Hansen, L. (2020). Poststructuralism. I *The globalization of world politics: An introduction to international relations* (Eighth edition., s. 177–191). University Press.
- Hofstad, K. (2023). Kjernekraft. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/kjernekraft>
- Holter, M. (2022, mars 16). *Regjeringen gir økte tillatelser for store gassfelt – går mot norsk rekordproduksjon i 2022*. www.dn.no.
- <https://www.dn.no/energi/equinor/olje-og-gass/olje-og-energidepartementet/regjeringen-gir-okte-tillatelser-for-store-gassfelt-gar-mot-norsk-rekordproduksjon-i-2022/2-1-1185386>
- IEA, I. E. A. (2022). *A 10-Point Plan to Reduce the European Union's Reliance on Russian Natural Gas*.
- <https://iea.blob.core.windows.net/assets/1af70a5f-9059-47b4-a2dd-1b479918f3cb/A10-PointPlanToReducetheEuropeanUnionsRelianceonRussianNaturalGas.pdf>
- Jakobsen, P. V. (2022). Coercive Diplomacy: Countering War-Threatening Crises and Armed Conflicts. I *Contemporary security studies* (Sixth edition). Oxford University Press.

- Jensen, Ø., & Moe, A. (2022). Delelinjeavtalen i Barentshavet. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/Delelinjeavtalen_i_Barentshavet
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2020). *Meld. St. 5 (2020–2021): Samfunnssikkerhet i en usikker verden*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-5-20202021/id2770928/>
- Kampevoll, F., & Lorch-Falch, S. (2022, august 18). *Fortellingen om kraftkablene – Norge*. <https://www.nrk.no/norge/xl/fortellingen-om-kraftkablene-1.16060842>
- Klima- og miljødepartementet. (2021, oktober 5). *Internasjonale klimaforhandlinger* [Redaksjonellartikkel]. Regjeringen.no; [regjeringen.no. https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/klima/innsiktsartikler-klima/de-internasjonale-klimaforhandlingene/id2741333/](https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/klima/innsiktsartikler-klima/de-internasjonale-klimaforhandlingene/id2741333/)
- Langberg, Ø. K. (2014, mars 6). *Gassen er Putins trumfkort*. <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/ddeMA/gassen-er-putins-trumfkort>
- Langemyr, H. (2022, desember 9). En ny sikkerhets-politisk virkelighet i nord. *UTSYN*. <https://www.prosjektutsyn.no/en-ny-sikkerhetspolitisk-virkelighet-i-nord/>
- Larsen, M. H. (2023, april 5). Har tiltro til Equinors Melkøya-anslag. *Aftenposten*, 32.
- Malkenes, H., Kjetil, & Lea, A. (2023, mars 8). Bruker strøm på TikTok: – Norsk energipolitikk på sitt aller mest absurde. *E24*. <https://e24.no/i/13Q3Lk>
- Molnes, G. (2021, desember 12). *Strømprisen er ikke høy på grunn av ACER*. <https://www.faktisk.no/artikler/z2mk8/stromprisen-er-ikke-hoy-pa-grunn-av-acer>

Møller, I. S. (2014, mars 17). *Striden om gassen*. Dagsavisen.

<https://www.dagsavisen.no/kultur/2014/03/17/striden-om-gassen/>

NHO. (u.å.). *EØS-avtalen – derfor er den viktig for Norge*. Hentet 25. mai 2023,

fra <https://www.nho.no/tema/eos-og-internasjonalt-handel/artikler/eos-avtalen--derfor-er-den-viktig-for-norge/>

Nilsen, M. A., Ervik, M. H., Wiborg, E., Sve, F. E., Njåstad, H. A., Johnsen, T.

A., & Stordalen, M. (2022, oktober 21). *Representantforslag fra stortingsrepresentantene Marius Arion Nilsen, May Helen Hetland Ervik, Erlend Wiborg, Frank Edvard Sve, Helge André Njåstad, Tor André Johnsen og Morten Stordalen om en storstilt satsing på norsk olje og gass for eksport til Europa* [Dok8]. Stortinget.no; Stortingets administrasjon.

<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2022-2023/dok8-202223-025s/?all=true>

Norge/EU handel. (2023, mai 15). *Den europeiske union og Norge | EEAS*.

https://www.eeas.europa.eu/norway/den-europeiske-union-og-norge_nb?s=174

Norum, H., Whittaker, E.-M. B., & Nygaard, A. (2023, februar 27). *Derfor*

demonstrerer samer og Natur og Ungdom mot regjeringen og vindkraft på Fosen. NRK. <https://www.nrk.no/norge/derfor-demonstrerer-samer-og-natur-og-ungdom-mot-regjeringen-og-vindkraft-pa-fosen-1.16314273>

NOU 2016:19. (2016). *NOU:2016:19 Samhandling for sikkerhet*.

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/03960058f3f94f9d290593bee22c1a/no/pdfs/nou201620160019000dddpdfs.pdf>

- NOU 2019:13,. (2019). *Når krisen inntreffer*. Justis- og beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-13/id2654109/>
- NOU 2023:3. (2023). *NOU 2023: 3 Mer av alt—Raskere*. Departementene sikkerhets- og serviceorganisasjon.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-3/id2961311/>
- NRK. (2022, november 15). *Tyskland åpner første anlegg for mottak av flytende gass*. NRK. <https://www.nrk.no/nyheter/tyskland-apner-forste-anlegg-for-mottak-av-flytende-gass-1.16180491>
- NTB. (2022, august 29). *EU planlegger å gripe inn i strømmarkedet – varsler «strukturell reform»*. www.dn.no. <https://www.dn.no/energi/eu-planlegger-a-gripe-inn-i-strommarkedet-varsler-strukturell-reform/2-1-1286346>
- Nye, J. S. (2012). *The future of power*. Public Affairs.
- Næringskomiteen. (2001, januar 16). *Innstilling frå næringskomiteen om samtykke til at Norge deltar i EØS-komitébeslutning om innlemmelse av diversedirektivet (95/2/EF), fargestoffdirektivet (94/36/EF) og søtstoffdirektivet (94/35/EF) i EØS-avtalen* [Inns]. Stortinget; Næringskomiteen. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2000-2001/inns-200001-104/?lvl=0>
- Olje- og energidepartementet. (2022a, oktober 25). *Sammen kan vi utgjøre en forskjell* [Taleartikkel]. Regjeringen.no; [regjeringen.no. https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/sammen-kan-vi-utgjore-en-forskjell/id2940164/](https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/sammen-kan-vi-utgjore-en-forskjell/id2940164/)
- Olje- og energidepartementet. (2022b, november 17). *Energisikkerhet og bærekraft, Norges rolle og planer* [Taleartikkel]. Regjeringen.no;

regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/energisikkerhet-og-barekraft-norges-rolle-og-planer-og21/id2947432/>

Olje- og energidepartementet. (2023a, januar 5). *Norsk sokkel opprettholder høye gassleveranser til Europa i 2023* [Nyhet]. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norsk-sokkel-oppretholder-hoye-gassleveranser-til-europa-i-2023/id2958163/>

Olje- og energidepartementet. (2023b, januar 5). *Norsk sokkel opprettholder høye gassleveranser til Europa i 2023* [Nyhet]. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norsk-sokkel-oppretholder-hoye-gassleveranser-til-europa-i-2023/id2958163/>

Olje- og energidepartementet. (2023, mai 16). *Regjeringens strømtiltak* [Redaksjonellartikkel]. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/regjeringens-stromtiltak/id2900232/>

Ortmann, S., & Whittaker, N. (2022). Geopolitics and Grand Strategy. I *Strategy in the Contemporary World* (7th edition, s. 297–314). Oxford University Press.

Raphael, S. A., & Stokes, D. (2022). Energy Security. I *Contemporary Security Studies* (6th ed, s. 362–375). Oxford University Press.

Rice, C., & Zegart, A. B. (2018). *Political risk: How businesses and organizations can anticipate global insecurity* (First edition). Twelve.

Sheehan, M. (2022). Military Security. I A. Collins (Red.), *Contemporary Security Studies* (Sixth Edition, s. 203–217). Oxford University Press.

Sitter, N. (2022a, april 29). *European energy politics and security after Russia's invasion of Ukraine*. UK in a changing Europe. <https://ukandeu.ac.uk/european-energy-security-and-politics/>

- Sitter, N. (2022b, oktober 3). *Det energipolitisk trusselbildet i Europa er nå helt endret*. Aftenposten.
<https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/3E4EWX/det-energi-politiske-trusselbildet-i-europa-er-naa-helt-endret>
- Sitter, N. (2022c, oktober 3). Putin er under sterkt press for å gjøre noe betydelig med energivåpenet og å gjøre det raskt. *Aftenposten*.
<https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/3E4EWX/det-energi-politiske-trusselbildet-i-europa-er-naa-helt-endret>
- Sitter, N. (2022d, november 25). *EU, Russland og gasshandel, fredag 25 november 2022*.
- Statkraft. (u.å.). *Slik virker det: Hvorfor går strømprisen opp?* statkraft.no. Hentet 6. april 2023, fra <https://www.statkraft.com/nyheter/nyheter-og-pressemeldinger/2021/slik-virker-det-hvorfor-gar-stromprisen-opp/>
- Statkraft. (2022a). *Den fornybare løsningen på klimautfordringene*. statkraft.no.
<https://www.statkraft.com/nyheter/nyheter-og-pressemeldinger/2022/den-fornybare-losningen-pa-klimautfordringene/>
- Statkraft. (2022b). *Havvindkraft: Store muligheter – og noen utfordringer*.
<https://www.statkraft.com/nyheter/nyheter-og-pressemeldinger/2022/havvindkraft--store-muligheter--og-noen-utfordringer/>
- Statkraft. (2022c). *Vannkraft | Statkraft*. statkraft.no.
<https://www.statkraft.com/var-virksomhet/vannkraft/>
- Statkraft. (2023). *Vannkraft | Statkraft*. Statkraft.no.
<https://www.statkraft.com/var-virksomhet/vannkraft/>
- Statsministerens kontor. (2022, september 7). *Støre og von der Leyen snakket om energikrisen i Europa* [Nyhet]. Regjeringen.no; regjeringen.no.

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/store-og-von-der-leyen-snakket-om-energikrisen-i-europa/id2926912/>

Stortinget. (2022, mars 10). *REPowerEU og nye tiltak knyttet til høye energipriser*

[EUEOSArtikkel]. Stortinget. <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/EU-EOS-informasjon/EU-EOS-nytt/2022/eueos-nytt---10.-mars-2022/repowereu-og-nye-tiltak-knyttet-til-hoye-energipriser/>

Strøm, K. (2023, april 5). *Putin om forholdet til Norge: – Et minimum.* vg.no.

<https://www.vg.no/i/q1e1mE>

Tålos, P. (2023, mars 15). *Norske olje- og gassredere venter et lyst 2023.* E24.no.

<https://e24.no/i/XbzALE>

Thomassen, E. (2023). Nasjonalisering. I *Store norske leksikon.*

<https://snl.no/nasjonalisering>

Tjernshaugen, A., & Halleraker, J. H. (2023). Elbil. I *Store norske leksikon.*

<https://snl.no/elbil>

Toldnæs, J. P., & Andersen, G. (2023). Nordsjøavtalen. I *Store norske leksikon.*

<https://snl.no/Nordsj%C3%B8avtalen>

Tuset, J. K. (2023, mai 25). *Hvor kommer strømmen fra? - NVE.*

<https://www.nve.no/energi/energisystem/kraftproduksjon/hvor-kommer-stroemmen-fra/>

Utenriksdepartementet. (2016, april 13). *Sikkerhetspolitikk* [Tema].

Regjeringen.no; regjeringen.no.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/sikkerhetspolitikk/id1111/>

Utenriksdepartementet. (2021, desember 6). *Hva EØS-avtalen omfatter*

[Redaksjonellartikkel]. Regjeringen.no; regjeringen.no.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/eos1/hva-avtalen-omfatter/id685024/>

Utenriksdepartementet. (2022, november 9). *Vedr. Russiske fiskefartøy* [Brev].

Regjeringen.no; regjeringen.no.

https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/svar_fiskefartoy/id2946719/

Valle, M. (2023, februar 20). *Tror på kjernekraft i Norge innen ti år*. Tu.no.

<https://www.tu.no/artikler/trond-mohn-tror-norge-har-sitt-forste-kjernekraftverk-innen-ti-ar/526606>

Vartdal, R., Halvorsen, V., & Tønnesen, M. (2022, desember 27). *Putin forbyr*

oljeeksport til land som innfører pristak. E34.no. <https://e24.no/i/bgXQX5>

Vogler, J. (2020). Environmental issues. I *The globalization of world politics: An introduction to international relations* (Eighth edition., s. 387–403).

University Press.

Yergin, D. (2006, 04). Ensuring Energy Security. *Foreign Affairs*, 85, No. 2, 69–82.

Yergin, D. (2014). *The concept of energy security_ Beyond the four As* | Elsevier *forbedret lesar*. Reader.Elsevier.Com.

<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2014.09.005>

Østhagen, A. (2022, september 28). *Konfliktfaren i nordområdene har økt*.

Altinget.no. <https://www.altinget.no/artikkel/konfliktfaren-i-nordomraadene-har-oekt>